

NI ZA
IZPOSOJO
NA DOM

GORENJSKA

V BORBI ZA SVOBODO

GRADIVO JE NA POBUDO OKRAJNEGA ODBORA ZVEZE BORCEV ZBRAL POKRAJINSKI MUZEJ NOB KRANJ

K A Z A L O

	stran
UVOD	
1. Pregled osnovnih podatkov o narodnih herojih Jugoslavije - posebno Slovenije	1
2. Narodni heroj Jože Gregorčič - Gorenjc	9
3. Narodni heroj Lojze Kebe - Štefan	16
4. Ivan Bertoncelj - Johan: V decembru 1941	22
5. Marjan Telatko: Utrinki iz Poljanskega punta ..	29
6. Adolf Arigler - Bodin: Sto na enega	33
7. Prešernova brigada	38

REDAKCIJSKI ODBOR:

Franc Konobelj - Slovenko	predsednik
Ivan Bertoncelj - Johan	član
Milan Žakelj - Čirovnik	član
Smilja Gostiša	član
Jože Varl	član
Dušan Bavdek	član

ODGOVORNI UREDNIK:

Prof. Vera Juven

ZUNANJA OPREMA:

Akademski slikar Milen Batistu

PREGLED OSNOVNIH PODATKOV O NARODNIH HEROJIH JUGO-
SLAVIJE - POSEBNO SLOVENIJE

U V O D

V naslednjem pregledu smo izbrali iz Zbornika narodnih herojev Jugoslavije socialno, nacionalno, ideološko in starostno podobo narodnih herojev Jugoslavije, posebno pa tudi Slovenije.

Naš namen je bil izbrati in objaviti vse tiste podatke o slavnih borcih za osvoboditev ljudstva, ki bi mogli zanimati zlasti našo šolsko mladino. Mnenja smo, da ti ljudje, katerih večina je darovala svoja življenja za lepšo bodočnost naših narodov, ne smejo utoniti v pozabo, kajti njihovo mesto v zgodovini našega ljudstva spada v obdobje, katerega ne moremo in ne bomo nikdar pozabili.

REDAKCIJSKI ODBOR

P R E G L E D

osnovnih podatkov o narodnih herojih Jugoslavije - posebno Slovenije (izvleček iz Zbornika narodnih herojev Jugoslavije)

Od februarja 1942 leta, ko je bil proglašen prvi narodni heroj Jugoslavije do konca 1957 leta, je bilo odlikovanih z Odlikovanjem narodnega heroja Jugoslavije 1.307 borcev in voditeljev narodnoosvobodilne borbe. Med tistimi, ki so bili odlikovani s tem najvišjim jugoslovanskim vojnim odlikovanjem so ljudje vseh narodnosti in poklicev, tu so: delavci in kmetje, dijaki in uradniki, mladeniči in mladenke ter odrasli ljudje, bombaši, diverzanti in politični delavci, ilegalci, tu so Srbi, Hrvatje, Slovenci, Makedonci, muslimani in Šiptari.

V naslednjem pregledu so narodni heroji Jugoslavije razvrščeni na različne načine: po spolu, po letnicah rojstva, socialnem sestavu, politični pripadnosti, po letnicah progla-sitve itd.

Od skupnega števila narodnih herojev Jugoslavije je bilo konec 1957 leta:

-- mrtvih	897
-- živih	410

Pretežno večino odlikovanih z odlikovanjem narodnega heroja predstavljajo moški; med do sedaj odlikovanimi je:

-- moških	1220
-- žena	87

Med 897 padlimi narodnimi heroji je bilo:

-- moških	835
-- žena	62

Med živimi narodnimi heroji Jugoslavije je:

-- moških	395
-- žena	15

Zelo interesantna je slika, ki jo nudi analiza narodnih herojev razvrščenih po letnicah rojstva. Takoj nam pade v oči, da so bili narodni heroji večinoma mladeniči med sedemnajstimi, osemnajstimi in sedemindvajsetimi, osemindvajsetimi leti. Večji del narodnih herojev je rojenih med 1906 in 1924 letom. V letih med in pod to mejo je rojeno relativno majhno število herojev. Naslednja tabela nam to dokazuje:

Rojeni leta:

-- do 1906	112
-- 1906	24
-- 1907	21
-- 1908	30
-- 1909	37
-- 1910	50
-- 1911	51
-- 1912	92
-- 1913	78
-- 1914	111
-- 1915	91
-- 1916	81
-- 1917	58
-- 1918	56
-- 1919	100
-- 1920	89
-- 1921	59
-- 1922	59
-- 1923	47
-- 1924	20
-- 1925	11
-- 1926	5
-- 1927	2
-- ni dognano letnice rojstva za	23

Podatki o socialnem izvoru narodnih herojev kažejo širino narodnoosvobodilnega gibanja Jugoslavije, govore o tem, da so v pretekli borbi za svobodo sodelovali skoraj vsi sloji jugoslovanskega prebivalstva. Znatno je število predstavnikov delavskega razreda Jugoslavije (490 ali 38 % skupnega števila herojev). Med intelektualci predstavljajo največje število študentje in dijaki. Skoraj polovica splošnega števila intelektualcev - narodnih herojev je bilo iz vrst študentov in dijakov (232 od skupno 497 ali 47 %). Osnovne socialne skupine, ki so sodelovale v narodnoosvobodilni vojni v Jugoslaviji so:

delavci	490
kmetje	226
intelektualci	499
ostali poklici	76
ni dognan poklic za	16

Težko je bilo ugotoviti nacionalni sestav narodnih herojev. Zaradi tega dajemo tukaj pregled narodnih herojev po mestih rojstva na osnovi podelitve Jugoslavijene današnje narodne republike. Številke, ki kažejo število narodnih herojev, rojenih na ozemlju posamezne republike ne predstavljajo istočasno tudi števila narodnih herojev nacionalnosti te republike. Znano je n. pr., da je precejšnje število narodnih herojev, rojenih na ozemlju Narodne republike Hrvatske srbske narodnosti in obratno. Prav tako je določeno število herojev, rojenih na ozemlju Črne gore, živelo pred vojno in se borilo v drugih krajih, na katerih predlog so bili tudi odlikovani. Isti slučaj je z mnogimi narodnimi heroji, rojenimi na ozemlju tudi drugih naših republik. Tabela, ki jo bomo spodaj navedli, kaže samo mesta rojstva v mejah današnjih republik Jugoslavije. Glede na to je bilo rojenih na ozemlju:

Hrvatske	262
B in H	278

Srbije (z Vojvodino in Kosmetom)	259
Črne gore	244
Slovenije	161
Makedonije	66

Izven meje Jugoslavije je bilo rojenih 17 narodnih herojev (v Trstu 7, v ZDA 3, v SSSR 1, v Egiptu 1, v Boliviji 1, v Španiji 1, v Čehoslovaški 1 in v Bolgariji 1).

Veliko narodnih herojev je pripadalo Komunistični partiji Jugoslavije ali Zvezi komunistične mladine Jugoslavije. Čez 800 narodnih herojev je pripadalo Komunistični partiji ali SKOJ-u pred začetkom oborožene ljudske vstaje, poleti 1941 leta. Od ostalega števila narodnih herojev (okoli 500) je bil največji del sprejet v Komunistično partijo ali Zvezo komunistične mladine Jugoslavije v času ljudske revolucije. Za 37 narodnih herojev ni ugotovljeno, ali so pripadali Komunistični partiji. Verjetno je, da je določeno število iz njihovih vrst prav tako pripadalo Komunistični partiji Jugoslavije. Nekateri narodni heroji niso bili komunisti. Glede na sprejem v Komunistično partijo Jugoslavije je sestavljena naslednja tabela:

do 1929	55
1929	7
1930	5
1931	9
1932	13
1933	34
1934	35
1935	49
1936	54
1937	50
1938	41
1939	89
1940	118

1941	307
1942	195
1943	39
1944	6
1948	1

Členi KPJ pred vojno (točen datum ni znan)	88
Členi KPJ (ni znano od kdaj)	51
Členi SKOJ-a pred vojno	16
Členi SKOJ-a ni(znano od kdaj)	8
Ni ugotovljeno	37

Naslednja tabela daje pregled vstopa narodnih herojev v borbo proti okupatorjem. Skoraj vsi narodni heroji so bili borci in organizatorji osvobodilne borbe naših narodov že od prvih dni. Pod letnico vstopa v narodnoosvobodilno borbo se ne razume samo vstop v vojaške enote narodnoosvobodilnega gibanja, temveč se s tem označuje čas, ko so se narodni heroji aktivno vključili v borbo proti okupatorjem na različnih področjih. Glede na to je vstopilo v narodnoosvobodilno borbo leta:

1941	1261
1942	41
1943	5

Od 897 nedlih narodnih herojev jih je največ padlo v drugem, tretjem in četrtem letu vojne. Naslednja tabela kaže čas, ko so padli narodni heroji Jugoslavije:

1941	114
1942	260
1943	281
1944	187
1945	28
umrli po vojni	22
padli v borbi z ostanki sovražnih skupin po osvoboditvi	5

Boreč se v času narodnoosvobodilne vojne na različnih področjih borbe (na bojiščih, v zaledju, v zaporih) so narodni heroji Jugoslavije, kot ostali borci, umirali na različne načine. Največ jih je padlo v neposredni borbi s sovražnimi vojaškimi enotami. Ni mejno število tudi tistih, ki so, da ne bi živi padli v roke sovražnika, na uporen in hraber način vzeli sami sebi življenje. Zverinski uboji nekaterih herojev nam kažejo, da so si okupatorji in njihovi služabniki izmišljevali najgrozotnejše, skoraj srednjeveške metode ubijanja borcev narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije (nabili so jih na kol, sežgali, zakopali žive v zenljo itd.). Naslednja tabela kaže način, kako so padli narodni heroji Jugoslavije:

v borbi	624
ustreljeni	104
ubili so se sami, da ne bi padli živi v roke sovražnika	55
umrli od dobljenih ran	30
umorjeni v zaporu	20
obešeni	13
zaklani, zverinsko ubiti	12
umrli od tifusa in pegavca	4
živi zakopani	3
utopili se	3
nabiti na kol	1
spečeni na ražnju	1
umrli po vojni	22
umrli zaradi nesrečnega slučaja	5

Iz tabele, ki daje pregled letnic rojstva narodnih herojev Jugoslavije je razvidna povprečna starost narodnih herojev v času narodnoosvobodilne borbe. To nam pa še boljše pona-
zori tabela, iz katere je vidno, v katerem letu življenja so padli posamezni narodni heroji. Največ jih je padlo v obdobju med enaindvajsetim in tridesetim letom, med temi pa

zopet največ v štiriindvajsetem letu starosti. Po teh podatkih je padlo:

v 17 - em letu	4
v 18 - em letu	5
v 19 - em letu	17
v 20 - em letu	25
v 21 - em letu	48
v 22 - em letu	59
v 23 - em letu	54
v 24 - em letu	70
v 25 - em letu	49
v 26 - em letu	52
v 27 - em letu	57
v 28 - em letu	51
v 29 - em letu	53
v 30 - em letu	51
v 31 - em letu	51
v 32 - em letu	41
v 33 - em letu	32
v 34 - em letu	22
v 35 - em letu	23
v 36 - em letu	19
v 37 - em letu	15
v 38 - em letu	14
v 39 - em letu	9
v 40 - em letu	9
Od 40 - 50 leta	36
od 50 - 60 leta	12
čes 60 let	3
ni ugotovljeno leto smrti	
za	16

Proглаšenje narodnih herojev Jugoslavije se je vršilo od začetka 1942 do konca 1955 leta. Okoli 140 narodnih herojev je bilo odlikovanih s tem najvišjim vojnim odlikovanjem

že za časa narodnoosvobodilne borbe. Ostali narodni heroji so proglašeni po 1945 letu. Naslednja tabela nam daje pregled let, v katerih so bili proglašeni narodni heroji Jugoslavije:

1942	16	1949	51
1943	20	1950	1
1944	27	1951	358
1945	88	1952	100
1946	6	1953	633
1947	1	1955	2
1948	4		

PREGLED NEKATERIH PODATKOV O NARODNIH HEROJIH SLOVENIJE

V ljudski republiki Sloveniji je v času od 1942. do 1957. leta bilo odlikovanih z odlikovanjem narodnega heroja Jugoslavije 161 borcev in voditeljev narodnoosvobodilne borbe. Med njimi so ljudje različnega socialnega sestava. Največ je predstavnikov delavskega razreda Jugoslavije, znatno pa je tudi število intelektualcev. Naslednja tabela prikazuje sorazmerje med osnovnimi socialnimi skupinami narodnih herojev v narodnoosvobodilni borbi Slovenije:

delavcev je bilo	80
kmetov	12
intelektualcev	45
ostalih poklicev	21
ni ugotovljen poklic za	3

Od skupnega števila narodnih herojev Slovenije je bilo konec 1957 leta:

mrtvih	107
živih	54

Veliko večino odlikovanih predstavljajo moški. Med do sedaj odlikovanimi je:

moških	139
žensk	21

NARODNI HEROJ JOŽE GREGORČIČ - GORENJC

Jože Gregorčič se je rodil 30. julija 1903 v revni družini v Opatiji. Ko mu je bilo dve leti, je moral oče zapustiti družino in oditi za kruhom v Ameriko. Mati je ostala s štirimi nepreskrbljenimi otroki, brez sredstev, sama, ter čakala, da bo mož toliko zaslužil, da bi odšla za njim z vso družino. Namesto težko pričakovanega poziva je čez dve leti dobila sporočilo, da je moža zasul rudokop. Družina je še naprej životarila v bednih razmerah. S šestim letom je Jože začel hoditi v šolo. Po končani osnovni šoli ga je mati dala v uk k nekemu apotekarju v Pulo, vendar ne za dolgo. Začela se je prva svetovna vojna, zaradi česar je moral zapustiti Pulo in učenje, ker je Pula spadala v vojno polje. Borba za vsakdenji kruh ga je gnala v Št. Peter na Krasu, kjer je služil kot pastir do konca vojne.

Po končani vojni, ko so Italijani zasedli Slovensko Primorje, se je vrnil domov v Opatijo. Toda doma ni bilo dela, zato se je podal z bratom Francijem in sestro Ano v svet za kruhom. Dober mesec sta z bratom zaman poskušala dobiti delo v Beljaku na Koroškem. Po neuspehu sta prekoračila jugoslovensko - avstrijsko mejo in se ustavila na Jesenicah. Sprva se je Jože preživljal z različnimi priložnostnimi zaposlukami, pozneje pa je dobil delo pri Paru na Jesenicah, kjer je razvežal sodo. Zaradi tega so mu dali ime "Parov Jože".

Z Jesenic je odšel odslužiti vojaški rpk v Knježevac. Po končani vojaški službi je bil eno leto pri bratu Ivanu v Olovu v Bosni, nato pa se je ponovno vrnil na Jesenice in začel delati v KID (Kranjska industrijska družba). Od najnižjega delovnega mesta v žičarni-lužilnici se je usposobil za kvalificiranega žičarja. Na tem delovnem mestu je ostal vse do odhoda v Španijo. Ves čas zaposlitve je bil organiziran v SMRJ (Savez metalurških radnika Jugoslevije) ter bil pristaš levo usmerjene struje.

Že v rani mladosti je gojil šport, zlasti nogomet, smučanje in telovadbo. Po prihodu na Jesenice je s tem nadaljeval in se vključil v napredna delavska športna in kulturna društva. Ves čas bivanja na Jesenicah je aktivno deloval v teh društvih kot telovadec, nogometaš, odrski igralec in pevec ter kot funkcionar in organizator. Najprej je deloval v DPTDS (Delavskem prosvetnem in telovadnem društvu Svobode), pozneje po razpustu Svobode in do odhoda v Španijo v DPTDE (Delavskem prosvetnem in telovadnem društvu Enotnost). V letu 1929 je bil v telovadni skupini, ki je za melodijo Internacionala izvajala simbolične vaje, zaradi česar jih je oblast aretirala. Aktivno je deloval v športnem klubu Svoboda, po razpustu tega pa v športnem klubu Enakost. Ko pa je bila razpuščena tudi Enakost, ker športni odsek na pobudo Jožeta Gregorčiča ni hotel priseči k alju Petru II., se je udeleževal v športnem društvu Kovinar.

Povsod, kjer je deloval, je bil zelo priljubljen. Z vedno nasmejanim obrazom in vedrim humorjem je razveseljeval svojo okolico in dvigal borbenega duha delavcev pri premagovanju ovir in nasprotij, ki jih je postavljala časa ostrega razrednega in strankarskega boja. Bil je prijatelj vseh delavcev, ne oziraje se na strankarsko ali svetovnonazorsko opredeljenost, ker je vedel, da zaostrenje med delavci koristi razrednemu sovražniku, saj je ta le še v razcepljenosti delavskih vrst in v zaostrenih odnosih med strankami in posamezniki umetno vzdrževal svojo moč. Predvsem v delavskih športnih društvih je Gregorčič znal na svojstven način vnašati med članstvo naprednega duha in ga povezovati tudi v času, ko so bila društva razpuščena. S svojo spretnostjo jo je večkrat zagodel policiji in žandarmeriji. Tako je skupaj s svojimi tovariši že 1. maj - delavski praznik ali za obletnico oktobrske revolucije 7. novembra na najbolj nedostopni pečini Mežaklje mnogokrat zarisal srp in kladivo in izobesil rdečo zastavo.

Že v mladih letih je občutil nepravilnost kapitalističnega sistema in videl velike nasprotja med ljudmi. S prihodom na Jesenice pa je tudi na svojih plečih občutil prezir in poniževanje, ki so jih povzročala obstoječa razredna protislovja. Odpuščanje delavcev, stavke, demonstracije in vedno močnejše delavsko gibanje ga je še bolj zbližalo z ljudmi, ki so stali na čelu borbe za delavske pravice. Pod odrom Delavskega doma na Jesenicah, kjer sta delovali DPTD Svoboda in Enakost, je z drugimi tovariši - komunisti zajemal znanje iz marksistične literature in s tem vedno bolj krepil svoj razredni značaj. Po izbruhu državljanske vojne v Španiji je najprej spravljal prostovoljce v Španijo. Julija 1936 pa je odšel tudi sam z dovoljenjem Partije v Španijo.

Kot izredno hraber borec - mitraljezec v Cankarjevi četi je postal kmalu zelo popularen. Vedno je bil med prvimi v napadu in se ni bal niti največjega ognja. Postal je politični poverjenik in kasneje komisar mednarodnega bataljona Dimitrov. Sodeloval je v vseh bojih internacionalnih brigad, posebno 15. in pozneje 129. brigade pri Madridu, na aragonski fronti, pred Saragoso in Teruelom ter v Kataloniji. Odlikoval se je zlasti v bojih za Belcito, eno najmočnejših trdnjav, ki so jih držali fašisti. Partija ga je naučila boriti se proti vsemu, kar je stalo na poti k osvobojenju delavskega razreda. Fašizem je tedaj predstavljal največjo nevarnost, zato je tudi Gregorčič vedel, da je potreben neizprosni boj, ki bo fašizmu preprečil pohod v Evropi.

Po porazu španske revolucije je grožila internacionalnim brigadam velika nevarnost, zato je bila potrebna posebna odločnost in spretnost za umik do špansko - francoske meje. Italijanske in nemške letala so neprestano bombardirale umikajočo se vojsko, med katero se je gnetlo okoli pol milijona starčkov, žena in otrok. Gregorčič je s svojo mirnostjo in odločnostjo pomirjevalno vplival na vojsko in prebi-

velstvo in jih prepričeval, da morajo kljub trenutnim porazom vztrajati v borbi.

Februarja 1939 se je s svojim bataljonom umaknil čez francosko mejo. Skupaj z drugimi španskimi borci je preživel dve leti po taboriščih v Franciji, najprej v taborišču Št. Ciprian, potem v Camp de Gurs in končno v Camp Argeles sur Mer. V taboriščih je bil duša kulturnega in športnega življenja. Po naravi je bil umetniško zelo talentiran in je izdelal z bratom I. vrsto kipov ter oživiljal borno taborniško življenje z vrsto kipov Marxa, Engelsa, Lenina, Garibaldi-ja, Cankarja in drugih, ki sta jih izdelovala skupaj z bratom Ivanom. . Bil je pevovodja, vodja telovadbe in vsem dober tovariš. Večkrat se je ponoči splazil skozi dobro zastraženo in zamreženo bodečo žico na njivo, nakopal krompir in ga prinesel polno vrečo nazaj v taborišče. Tako je izboljševal življenje španskim borcem, ki so v taboriščih živeli v izredno težkih pogojih.

Vedno si je prizadeval, da bi mirno uredil spore, a bil pripravljen za boj proti zlorabam francoskih oblasti . S političnim delom je dvigal med tovariši borbena morala in jim vlival vero v gotovo zmago proletarske revolucije.

Zadnje leto bivanja v taborišču je postajal vedno bolj nestrpen. Vedel je, da grozi tudi Jugoslaviji fašistična nevarnost in Evropi druga svetovna vojna ter da je njegovo mesto kot komunistu in internacionalistu v ogrojeni domovini. Vendar, ker je bil beg iz taborišča prepovedan, je disciplinirano čakal poziva svoje Partije. Ko ga je končno Komunistična Partija pozvala, naj se vrne v domovino, je zapustil taborišče. Odpotoval je do Marseille in se tam utihotapil na ladjo, ki je bila namenjena v Jugoslavijo. Skril se je v dno ladje ter se pokril s premogom. Tako je potoval 7 dni. Vse, kar je vzel hrane s seboj na ladjo, je

bilo malo kruha in slanine. Lačen, žejen in skrajno utrujen je prišel v Split, od tam pa se je že januarja 1941 vrnil na Jesenice. Tu je s pomočjo tovarišev zbral in poslal v Francijo na bratov naslov več zavitkov hrane za španske borce v taborišču, čeprav je bil sam brez dela in je živel od pomoči svojih tovarišev. Vzdrževal je zveze s taboriščem in jim sporočal vse politične novice iz Jugoslavije.

V internacionalnih brigadah v Španiji, v borbi s fašizmom, ki je ogrožal človeštvo, je še bolj prekalil svoj značaj. S podvojeno močjo se je na Jesenicah lotil političnega dela, posebno še, ker je bila tu peta kolona zelo aktivna in ker je bila na pragu druga svetovna vojna. Poverjena mu je bila odgovornost sekretarja Okrožnega komiteja Partije. Pripravljali so komuniste in skupaj z njimi jeseniški proletarijat na bližnji spopad s fašizmom.

Ob prihodu Nemcev je stopil v ilegalo in po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo začel organizirati s svojimi tovariši prve partizanske enote na Gorenjskem. Maja 1941 je postal vodja Vojnorevolucionarnega komiteja za jeseniško okrožje. Junija 1941 se je udeležil partijske konference v Ljubljani, kjer je bil sprejet sklep, da se takoj organizira narodno-osvobodilna borba in ljudska vstaja. 17. julija 1941 je bil na konferenci na Jelovici, kjer je bil sprejet sklep za vstajo na Gorenjskem. 28. julija 1941 je organiziral Jeseniško sliČenkarjevo četo. Avgusta 1941 je postal komandant Čenkarjevega bataljona, aprila 1942 pa komandant I. grupe odredov, v katere sestavu sta bila Gorenjski in Kokrški odred. Sodeloval je v vseh borbah svojega bataljona, od borbe na Obranci - Mežaklja do borb na Partizanskem vrhu na Jelovici, do slavne dražgoške bitke in drugih partizanskih borb ter v raznih sabotažnih akcijah. Vendar se njegovo delovanje ni omejevalo samo na Čenkarjev bataljon. Bil je tudi namestnik komandanta St. Žagarja, v štabu gorenjskih

partizanskih edinic, ki ga je imenoval glavni štab v oktobru ali novembru 1941 leta. Delokrog štaba gorenjskih partizanskih enot je presegal vojaške operacije Cankarjevega bataljona in obsegal organizacijo celotne mreže partizanskih edinic na Gorenjskem. Štab gorenjskih partizanskih edinic je bil predhodnik štaba I. grupe odredov in je takoj po formiranju prevzel vodstvo in odgovornost.

Jože Gregorčič je bil poleg Žagarja in Kebeta med organizatorji Poljske, Bohinjske in Zgornjesavske vstaje. Povsod se je izkazal kot uspešen vojskovodja, ker je znal odlično uporabljati izkušnje, pridobljene v Španiji.

Padel je v borbi na Lipniški planini na Jelovici 9. septembra 1942 skupaj z zaščitno četo štaba I. grupe odredov. Nemci so obkolili četo in smrtno ranili Jožeta Gregorčiča. Na njegov ukaz so ga tovariši zavlekli v grmovje, ker drugega v obkoljenem področju niso mogli napraviti, in ga pokrili. Ko so se mu približali Nemci, si je z bombo vzel življenje. Po njegovi smrti so Nemci z velikim pompom razglasili, da so ubili glavnega komandanta partizanov in uničili partizane. Bilo pa je seveda obratno !

Jože Gregorčič je bil pravi predstavnik zavednega človečanstva in lik zvestega revolucionarja. Skupaj s Stanetom Žagarjem in Lojzetom Kebetom je organiziral vstajo na Gorenjskem v letu 1941 in sodeloval pri vodstvu osvobodilnega gibanja na Gorenjskem. Osebnostno je vodil ali sodeloval pri vodstvu vseh večjih vojaških akcij na Gorenjskem ter kot sposoben vojaški funkcionar izbojeval prenekatero zmago za partizane.

Jože Gregorčič je bil najbolj znan partizanski funkcionar na Gorenjskem ter kot tak obče priljubljen in spoštovan. Njegov duh in njegovi junaški vzgledi so mnogo pripomogli borcem v boju proti okupatorju.

Nemci so objavili njegovo smrt s kričečimi letaki in ironičnim besedilom:

" Težko zadeti !

Ob priliki policijske akcije je bil
banditski glavar Gorenjskega
Josip Gregorčič iz Asslinga,
znan pod lažnim imenom Gorenjec, dne 9. septembra 1942 na
Jelovici

ustreljen

uničenih je bilo tudi 32 rokavnječev in 8 ujetih"
(To nemško poročilo ni točno, v resnici je padlo 25
partizanov.

Kljub vsem takim in podobnim okupatorjevim poskusom, da bi uničili partizanske voditelje in s tem zatrl narodnoosvobodilno gibanje, je revolucija v Jugoslaviji zmagala. Jože Gregorčič - Gorenjec pa je s svojimi deli ostal v spominu gorenjskega ljudstva kot legendarni lik hrabrega partizanskega voditelja in predanega borca za svobodo.

5. julija 1951 je bil proglašen za narodnega heroja.

Podatki: Ivan Bertoncelj - Johan, Ivan Gregorčič in Ivan
Vovk - Živan

LOJZE KEBE - ŠTEFAN

Lojze Kebe - Štefan je bil z Notranjske. Rojen je bil 26. junija 1908 na Jezeru pri Cerknici. Po končani šoli se je v Ljubljani izučil za ključavničarja. Kot ključavničar je nato delal nekaj časa v tovarni "Titan" v Kamniku. Kmalu so ga zaradi njegove revolucionarnosti, udeležil se je stavke, odpustili. Ko je odslužil vojaški rok, je našel službo v tovarni "Seta" v Tacnu pri Ljubljani. Tu se je že leta 1935 povezal s tovarišem Ivanom Novakom - Očko; sodeloval je v Vzajemnosti v Št. Vidu, kasneje pa v samem Tacnu. Bil je med organizatorji stavk v tekstilnih tovarnah: Štori v Št. Vidu, Hribnikovi na Brodu in Gameljnah v letu 1936. Od tega leta dalje je bil povezan tudi s Tonetom in Vido Tomšičevo.

Tovariš Kebe se je politično dvigal ter razvijal svoje politično delovanje v borbi proti bivšim jugoslovanskim oblastnikom za pravice delovnega ljudstva. Leta 1940 je bil član Rejonskega komiteja Ježica - Št. Vid. Srečujemo ga tudi pri drugih partijskih dolžnostih. Od konca leta 1940 do junija 1941 je delal tudi v odboru "Ljudske pomoči za Slovenijo" ter bil maja 1941 v Ljubljani eden izmed udeležencev partijske konference v merilu Slovenije.

V začetku okupacije je živel Lojze Kebe v Tacnu pod Šmarno goro, na ozemlju, ki so ga kot ostalo Gorenjsko okupirali Nemci. Zato je nadaljeval s svojim delom na Gorenjskem (vključno področje Kamnik), kjer je bil poleg Staneta Žagarja, Toma Brejca in Jožeta Gregorčiča organizator ljudske vstaje na Gorenjskem. Tu se je partizansko gibanje tako močno razplamtelo, prav zaradi prizadevnosti vseh štirih omenjenih.

Že od junija 1941 je ostajalo na Gorenjskem začasno vodstvo osvobodilnega gibanja, ki naj bi pripravilo vse potrebno za

formiranje Pokrajinskega komiteja KPS za Gorenjsko. Lojze Kebe je s Tomom Brejcem, Stanetom Žagarjem in še nekaterimi drugimi tovariši delal v tem (začasnem) vodstvu. Medtem ko sta bila Žagar in Gregorčič predvsem iniciatorja in organizatorja oboroženih akcij partizanstva ter se je njuna dejavnost v glavnem omejevala na tedanje jeseniško in kranjsko okrožje, je bil tovariš Kebe organizator Partije in OF na področju vse okupirane Gorenjske. V drugi polovici oktobra je prišel v Ljubljeno poročat CK o situaciji na Gorenjskem. Ob tej priložnosti je postal član Pokrajinskega komiteja KPS za Gorenjsko s sekretarjem Tonetom Dolinškom, katerega član je postal.

Ustanovitev prvega Pokrajinskega komiteja KPS za Gorenjsko je pomenila bistveni organizacijski napredek in prispevek za ideološko okrepitev ter razširitev dela osvobodilnega gibanja, posebno pa partijske organizacijo na Gorenjskem. Komite ni bil le iniciator, temveč tudi neposredni organizator partijskega in frontnega dela, čeprav so bili za Kebeta - ilegalca pogoji skrajno težki, posebno še zaradi čuječnosti Gestapa, je bil stalno na poti: peš, s kolesom ali vlakom. Udeleževal se je sestankov partijskih komitejev pa tudi posameznih celic, ustanavljal nove frontne odbore, vzdrževal zveze s partizani, organiziral ilegalne tehnike ter vzpostavljati zveze z vsemi področji Gorenjske. Bil je pobudnik sabotaž in tudi sam pri teh sodeloval. Bil je prvi primer partijskega aktivista - ilegalca.

V tem času ali v novembru 1941 je bil imenovan štab gorenjskih partizanskih edinic, katerega komandant je bil Stane Žagar, namestnik Jože Gregorčič in politkomisar Lojze Kebe. Vloga Lojzeta Kebeta je bila v tem, da je kot politkomisar štaba gorenjskih partizanskih enot in član Pokrajinskega komiteja skrbel za koordinirano delo štaba in Komiteja, skrbel za partijsko življenje v vojski, za pomoč terenskih političnih organizacij partizanskim edinicom itd.

Kasneje, aprila 1942, ko je bil pozvan Tomo Brejc na Primorsko in je v začetku junija 1942 Mira Svetina odšla v Ljubljano iz zdravstvenih razlogov, je Lojze Kebe dobil od CK nalogo, vključiti v Pokrajinski komite nove ljudi, Gorenjce, domačine in je kasneje tudi delal na tem področju. Do sestave novega, močnejšega Pokrajinskega komiteja za Gorenjsko pa je lahko prišlo šele v začetku 1943 leta, v drugačnih pogojih. Do tega časa je Lojze Kebe organiziral in obnavljal posamezne terenske organizacije in njihova vodstva, komiteje in odbore OF po raznih krajih, sam ali preko posameznih partizanskih edinic, ki so bile povezane s terenom. Tako so se razširjali napotki za delo, propagandna literatura, radijske vesti itd.

Ko so bili v decembru leta 1941 ustvarjeni pogoji za splošno ljudsko vstajo na Gorenjskem in se je začelo množično odhajanje v partizane, je često zahajal v Štab Cankarjevega bataljona ter se zanimal za delo partijskih organizacij v vojski, kakor tudi za ideološko ureditev partizanskih edinic. Udeležil se je hudih borb decembra 1941 v Poljanski dolini, kakor tudi v Dražgošah ter številnih borb pozimi in spomladi 1942. Marca 1942 se je udeležil tudi borbe pri Ožboltu, pri Jamniku, v škofjeloških hribih, kjer se je skupaj z borci Poljanske čete prebil iz nemškega obroča. Pri tem se je izkazal kot izredno hraber borec in sposoben tudi kot vojaški voditelj. Štab gorenjskih partizanskih edinic se je namreč v glavnem opiral na Cankarjev bataljon, se tam zadrževal, vendar je njegov delokrog presegal vojaške operacije Cankarjevega bataljona in je zajemal organizacijo celotne mreže partizanskih edinic na Gorenjskem in odgovornost za vse področje, vključno področje Kamnika, do Štajarske meje, Trojan in trboveljskih revirjev. Tako je na primer PK KPS v januarju 1942 zahteval, da je nemudoma treba organizirati partizansko edinico na področju Kamnika, ker je bilo politično delo močno otežkočeno zaradi dolge

odsotnosti partizanskih edinic. Tako je Lojze Kebe po sklepu PK s pomočjo Štaba Gorenjskih partizanskih edinic organiziral iz raznih edinic skupino 12 partizanov - domačinov pod vodstvom Matija Blejca in jo poslal na kamniški teren z nalogo, da v prvih pomladnih mesecih z vključevanjem novih partizanov naraste v bataljon.

Po znameniti borbi v Dražgošah so Nemci neprestano zasledovali partizanske edinice in jim zaradi skrajno ostre zime prizadeli več težkih udarcev. Po izdaji na terenu Kranja in drugod, zaradi česar je bilo aretiranih okoli 250 ljudi in od teh večina ustreljenih, tako članov Partije kot vodilnih aktivistov po vsej Gorenjski, je postala situacija na Gorenjskem še posebno težka. Izdaja je povzročila, da je skoraj docela izumrla večina organizacij. Nekatero je okupator popolnoma uničil, druge pa delno. Z izredno vztrajnostjo in doslednostjo je začel Lojze Kebe obnavljati organizacije po vsej Gorenjski tako, da so bili poleti 1942 ponovno postavljeni Okrožni partijski komiteji in frontni odbori, pa tudi nekateri Rajonski komiteji Partije, n. pr. Škofjeloški; številne partijske celice na področju Kranja, Medvod, Kamnika itd. so oživele ali pa so bile na novo ustanovljene; medtem ko je na Jesenicah okrajni komite neprekinjeno deloval. Tako se je vzpostavila popolna mreža organizacij OF od terenskih do okrožnih odborov po vsej Gorenjski. Vse to obvezno organizacijsko delo je opravljal Kebe kot sekretar skupaj z drugimi člani Pokrajinskega komiteja izredno požrtvovalno in pogumno. V delavski obleki je prepotoval vso Gorenjsko, navadno pa se je pomešal med delavce, ki so šli na delo ali z dela in se spretno izogibal pogostim poskusom Gestapa in njegovih agentov, da bi ga dobili v roke.

Spomladi, v začetku aprila 1942 je bila formirana I. grupa odredov, pri kateri je postal Lojze Kebe politkomisar. V tem času se je tudi neposredno udeleževal borb, ki so jih

vodile enote te grupe, zlasti v času velike nemške ofenzive julija, avgusta in septembra 1942. Z Gregorčičem je bil v borbi 9. 9. 1942, ko je padlo 25 tovarišev, med njimi Jože Gregorčič sam.

Sredi oktobra 1942 je Štab I. grupe odredov taboril na Jelovici, kake pol ure nad vasjo Jamnik. Štab takrat ni imel svoje zaščite. V zgodnjih jutranjih urah so se Nemci zaradi izdaje neopazno približali taborišču in ga obkolili ter napadli. Lojze Kebe se je v tem času nahajal nedaleč od taborišča na zarašчени vzpetini, kjer je pisal poročilo za CK KPS. Že prvi strel nemške brzostrelke ga je ranil skozi bok v trebuh. Med napadom mu tovariši niso mogli pomagati. Težko ranjen je odklonil, da bi ga nosili, ker je grozilo, da bo Štab popolnoma obkoljen in uničen. Medtem ko so se drugi prebili skozi sovražni obroč, se je skril v bližnjo skalno votlino, ki je Nemci niso odkrili. Ko so Nemci odšli in so se njegovi tovariši vrnili, da bi ga spravili na varno, Lojzeta niso več našli. Na javki v Jamniku so jim povedali, da leži v bližnjem seniku. Oskrbovala ga je požrtvovalna aktivistka in je odšla tudi po zdravnico v Železnike. Toda ta si ni upela priti in je dela le zdravila. Poklicali so še nekega zdravnika, ki je sicer prišel, toda medtem časom je Lojze že podlegel smrtonosni rani. Umrli je v najhujših bolečinah 10. 12. 1942 v Petračevi sušilnici na Jamniku.

Prav v zadnjih dneh je Lojze Kebe še enkrat dokazal vso trdnost svojega plemenitega značaja, moralno čvrstost borca - komunista ter svojo brezmejno ljubezem do Partije in svojega zasužnjenega naroda.

Še zadnje popoldne je dajal tovarišem iz vodstva I. grupe podrobna navodila za ureditev partizanskih edinic, za utrditev Okrožnih komitejev Jesenice in Kranj in sploh za politično delovanje.

Tovariš Kebe je bil primer požrtvovalnega, predanega in skromnega komunista, preprostega delavca, ki je še zadnje minute svojega velikega življenja posvetil borbi za narodno in socialno osvoboditev delovnega ljudstva. S svojim osebnim zgledom vzornega komunista in marljivo organizatorično dejavnostjo je pri vseh svojih tovariših vzbujel globoko spoštovanje. Zavedali so se velike nesreče, ki je zadela Partijo in narodnoosvobodilno gibanje, zlasti na Gorenjskem z izgubo tov. Lojzeta Kebeta - Štefana.

Skrajna predanost Partiji in stvari delovnega ljudstva, neomahljive borbenost ter discipliniranost, globoko zaupanje v ljudi in človečnost, osebna skromnost in dobrohotnost, to so bile njegove posebne vrline, ki so prišle do izraza v vsem njegovem delu, tudi v najtežjih trenutkih, in zaradi katerih je užival velik ugled in zaupanje ljudi, ki so ga poznali.

Pokopali so ga še isto noč v bližnjem gozdičku nad Golim bregom na Jamniku in njegov grob dobro skrili. Ko so Nemci pozneje ugotovili, da je Lojze umrl, so preteknili ves Jamnik in okolico, da bi našli in oskrunili njegov grob. Ni se jim posrečilo, ker so Jamničani čez zakriti grob podrli še nekaj bukev, zaradi česar jim je bilo v bližino groba sploh težko priti.

Ivan BERTONCELJ - JOHAN

V DECEMBRU 1941

(Po radijski oddaji "Še pomnite tovariši")

Jesen leta 1941 se je zelo hitro spreminjala v zimo. Noči so postajala vedno daljše in hladnejše. Zelena zaščitna drevja je bila z vsakim dnem slabša. Tudi najbolj zaraščeni gozd, kjer smo se navadno zadrževali, ni več nudil varnega kritja.

Po uspešni akciji na Ramčevo žago v Radovljici, ki je delala za okupatorja, se je naš bataljon pomakril proti Selški dolini. Ustavili smo se na Mohorju, ki je nekako sredi Gorenjske. Od tam si kmalu lahko v Kranju in po grebenu Križne gore tudi v Škofji Loki. Na drugo stran pa je lepo videti Selško dolino. Tudi do Kroke in naprej do Bleda in čez Jelovico v Bohinj ni težko priti. Ker so okoli Mohorja hribovski zaselki nasajeni precej na gosto, tudi s prehrano ni bilo večjih težav. Kmetje so nam bili naklonjeni že od vsega začetka. Skromna ležišča smo postiljali s smrekovimi vejicami. Z lubjem smo si napravili nad ležiščem streho, nekateri pa so imeli še šotorske krile razpadle stare jugoslovanske vojske. Ker nas je bilo okoli 70, je taborišče kmalu postalo živahno naselje, kot še nikoli poprej. Tudi z vojaškega stališča je bil Mohor pripraven tako za zavarovanje kot za obrambo in umik.

Iz tega taborišča je bataljon izvršil več zelo pomembnih akcij, ki so okolico močno razgibale. Udarjali smo v Selško dolino, požgali cestni most na Praprotnem, iz Rezmanovega mлина v Zapužah smo odpeljali 56 vreč moke, iz dupljanske mesarije pa precej masti in mesa. Te dragoceni tovor so skozi Kranj in Besnico s kamioni drzno prepeljali na Log. 1. decembra pa je bilo na raznih krajih Gorenjske kaznovanih 8 nemških sodelavcev, ki kljub večkratnim opozorilom niso

opustili svojega izdajalskega posla. Nenehno smo zbirali orožje in tako dobili tudi več strojnic.

Že v drugi polovici oktobra nas je zapadel velik sneg. Tako se je prvič zgodilo, da nas je zima dobila zunaj in še nevejene prenašati njene "muhe".

Zimski vetrovi so naše primitivne šotore prepihaval vsevprek. Ponoči smo se stiskali drug k drugemu in se obrežali na komando. Prišel je čas, da smo se sezuvali bolj porredko zaradi varnosti, toplote in zaradi čevljev, ki bi se zuti zmrznili tako trdo, da jih ob morebitnem presenečenju ne bi bilo mogoče obuti. Sledove v snegu pa so brisali in mešali kmetje. Najzanesljivejši so takoj, ko je zapadel sneg, z več strani prišli z živino v gozd, sekali les, ga odvažali in nam tako napravili pot. Naše zveze s terenom je bila tako zagotovljena in skrita pred nemškimi patruljami. Kadar zaradi snega nismo mogli v okolico, smo v taborišču imeli politične ure, se vadili v orožju, pripravljali zemljanke in urejali naše bivališče. Čeprav smo bili na Mohorju več kot dva meseca in so kmetje vedeli za nas, nas nihče ni izdal. Kadarkoli nam je grozila nevarnost, so nas kmetje opozorili. Zaradi naše dejavnosti so Nemci večkrat prihajali v bližino taborišča, vendar ga niso mogli odkriti. V začetku decembra nas je spet zapadel nov sneg. Tudi to priložnost so Nemci izkoristili. V okolico so postavili več patrulj, da bi nas po sledovih v snegu skušali zaslediti. Na Mohor je prišla okoli 40-členska skupina policistov. Zapezili smo jo dosti zgodaj. Na vrhu hriba smo ji postavili zasedo. Ko so Nemci prišli do poti, ki je vodila v taborišče in kjer smo imeli zasedo, je počilo. V kratki praski je nekaj zelencev obležalo, ostali pa so jo ucvrli nazaj. Spet smo videli, kako znejo Nemci teči, to pa nikoli, posebno pa še 1941 leta ni pomenilo malo. Toda zdaj smo bili prepričani, da bodo drugi dan prišli ponovno na ta kraj in z močnejšimi silami. Zato smo se odločili, da z vsem bata-

ljonom odrinemo v Selško in Poljansko dolino. Ta pohod je bil predviden že dalj časa in z namenom, da te kraje dvignemo k orožju. In te dni je od tam z istim namenom odšla tudi v jeseniški kot skupina partizanov.

Pot nas je peljala skozi zasnežene Zabrekve in Topole. Kot "železno rezervo" smo vodili s seboj postavnega vola. Na polju med Selcami in Dolenjo vasjo smo hoteli prečkati Selško dolino in usmeriti kolono k goliškemu mostu. Ko smo se bližali cesti, nam je kcrak zastal. Tam so bile sumljive, nejasne sence. Luna nam je bleščeče svetila prav v obraze, zato smo imeli še slabši pregled. Ko pa so se sence spet premaknile, smo vedeli, koliko je ura ... Tiste sence so se spet ustavile. Nekaj časa smo opazovali drug drugega. Očividno so bile tudi sence na cesti presenečene. Zdaj je kratko zatišje pretrgal rezek glas:

"Halt ! Kdo je?"

Komandant bataljona Gregorčič je hitro siknil:

"Vsi na tla. Italjezci, pripravite se na strel !"

Kdo na tej beli čistini ne bi bil discipliniran - vse je poleglo. Vol, ki smo ga pred nekaj dnevi vzeli v kroparskem župnišču, pa se ni zmenil za povelje in jo je ubiral naprej ter pri tem zvonil z verigo, ki jo je imel okoli vratu. Od tistih senc sem je spet zarežal odsekan glas:

"Kdo je? Streljal bom!" in že je zaropotalo.

Naše tri zbrojevke so hitro povedale, kdo smo. Tiste nemške sence so pobegnile proti Dolenji vasi. Vol, naša "železna rezerva" se je kmalu spet znašel v koloni. Rinili smo naprej in se ustavili v Špirniku, kamor smo prispeli ob jutranjem svitu. Tu smo preživeli dan in prespali noč. Ob 10 uri dopoldne pa smo dobili sporočilo, da se po dolini Luše približuje okoli 50 Nemcev. Kot bi trenil, smo vse pospra-

vili in uredili tako kot je bilo v takih primerih običajno. Umaknili smo se v gozdiček nad vasjo. Vse do večera se ni zgodilo nič posebnega in tudi naše patrulje niso zvedele nič novega. Spet smo vzeli pot pod noge. Ustavili smo se v Rovtih in se nastanili pri kmetu Debeljaku pod Starim vrhom. Povsod, kjer je bilo nevarno, smo postavili straže in Debeljakov skedenj spremenili v začasno partizansko kasarno. Legli smo oblečeni, obuti, opasani, z orožjem in nahrbtnikom ob sebi, kajti nihče ni vedel, kje so tičali tisti Nemci.

Noč od 11. na 12. december je bila mirna, običajna, a hladna. Patrulje, ki so se zjutraj vrnile, niso zvedele nič novega. Ljudje so sicer pripovedovali, da so prejšni dan videli nemško policijsko patruljo, ki je šla proti Zaprevaljem, nihče pa ni vedel povedati, ali se je vrnila nazaj v Škofjo Loko, ali pa se je ustavila kje drugod. Uverjeni smo že bili, da je nevarnost minila, vendar so straže kljub mrazu ostale tam, kjer so bile postavljene že v začetku. Pri zgornji lini Debeljakovega skednja je bila opazovalnica z lepim pregledom daleč na okoli, predvsem na blegoško cesto. Sredi dopoldneva pa je stražar pri lini vznemirjen sporočil, da gre iz Zaprevalj v našo smer kup Nemcev.

K očem je pritiskal daljnogled in naštel 52 postav.

"Kako so oboroženi?" je hitel spraševati Gregorčič.

"Tako natanko pa še ni moč videti," je javljal stražar.

"Ali gredo po eden ali po dva?" je še hotel vedeti komandant.

"Ne, v koloni po nekaj metrov drug od drugega," je pojasnjeval opazovalec.

Poveljstvo se je brž odločilo: moramo jim postaviti zasedo. To so zvedeli tudi vsi ostali borci, ki so pritekli v zbor hitreje kakor kdajkoli prej. Navdušeno smo se spustili k cesti.

Kraj pa za zasedo ni bil kdove kako primeren. Kritja ni bilo, a v bližini ceste smo hoteli biti vsejekor. Tam je bil precejšen breg in v večini smo čakali kleče. Le mitraljezci so poiskali ugodnejše točke. Edino kritje, , ki smo ga imeli, so bile majhne goste smreke na robu gozda, ki pa so bile kot na gosto stkana zavesa: očem so nas skrivale, svinčenke pa bi imele prosto pot. V 10 minutah je bilo vse pripravljeno in ob cesti je zavladal spet popoln zimski mir.

Komandant Gregorčič in komandir Bernhard sta se vgnezdila na desni strani zasede, jaz pa sem bil nekako na sredini. Znamenje za začetek je bil strel s puško, ki ga bo dal Gregorčič.

" V prazno ne streljajte !" je še enkrat naročil, a potem tudi on utihnil.

Naše klešče so bile komaj 30 do 40 m od ceste, zato gotovo nihče ne bo zgrešil, so računali tisti, ki so bili najbližji. Otrpli smo pričakovali, kdaj se bodo izza ovinka pojavili Nemci. Ker je od Zaprevalj do Rovt največ pol ure hoda, je bila vsake minute neznansko dolga. V nas je gorelo prepričanje: če bo šlo po sreči, jih bomo enkrat pošteno nažgali. Zapomnili bodo 12. december 1941 !

Snega je bilo skoraj pol metra. Skozi obleko na kolenih in trebuhu je pričel hlad prihajati na kožo. Kljub temu nismo čutili posebnega mraza, kajti napetost je neprestano rasla. Od leve strani so borci šepetaje vpraševali:

" Ali že vidite čelo kolone ? "

Pričakovanje je bilo vedno bolj živčno.

V tem hipu je z desne strani počasi prikorakala troglava nemška izvidnica, ki je previdno stopala po cesti in opazovala na vse strani. Nekaj skokov za njimi pa je bila že glava zelene kolone. Skozi vejevje smo opazovali njihove o-

oborožene postave in se pritajili, kot da nas ni bilo. Še dihati nismo upali pošteno. Takole jih še nismo imeli v kleščah. A vsak najmanjši glas bi bil za nas lahko usoden. Ko smo z očmi spremljali zeleno kolono, smo komej čakali, kdaj bo počilo. Grizla nas je skrb, da mitraljezi, ki so komej čakali na otvoritveni strel, ne bi odrekli poslušnosti. Skozi vejevje smrek je že vsak s pogledom lovil svojega, ki je počasi korakal pod njim. Zelena glava kolone je malome prispela že do kraja naše zasede. V tem hipu je iz našega grmovja planil prestrašen zajec, se zapodil skozi nemško kolono in zaplaval po mehkem snegu na njivi pod cesto. Nemci, ki so s seboj vodili tudi pse, so jih spustili za nesrečnim zajcem, sami pa so se krohotali ob tem prizoru in se pri tem spozabljivo začeli zbirati na kup. Proti zasedi so bili obrnjeni s hrbti. Zajec jih je preprčal, da so varni. V trenutku, ko so bili najbolj skupaj in se režali bežeči živali, ki so jo lovili dresirani psi, je zaregljalo. Naše strojnice in puške so se izkazale. Nemci so brezglavo begali sem in tje, vpili, ne da bi v začetku dali kakršenkoli odpor. Le prednji so se zavekli pod cesto in začeli vžigati proti nam. Bili so žilavi vojaki, čeprav jih je ostalo samo še nekoliko. Na naši strani je padlo in bilo ranjenih nekaj tovarišev.

Odporu smo napravili kmalu konec z jurišem. Ostanke policajev so se rešili z begom, na umiku pa so še vedno streljali nazaj. Toda ponovno smo jim pošteno podkurili in jih pognali, da je bilo veselje.

Dobili smo veliko dragocenosti: 3 zbrojevke, 3 brzostrelke, 40 pušk, 6 pištol, veliko ročnih bomb in še več municije. Poleg tega smo dobili tudi lepe opasače, torbice za naboj, prepotrebne čevlje in še kup drugih drobnarij. To je bil plen, s katerim smo postali tako oborožena enota, da bi se tedaj lotili deset in desetkrat močnejšega sovraž-

nika. To je bil udar, to je bil uspeh, kakršnega v tem letu še nismo doživeli, saj smo uničili 46 smrtnih sovražnikov.

Med zbiranjem plena je nekdo od naših naletel še na živega, rahlo ranjenega policista. Čez glavo ga je pokrival pes, ki pa je bil popolnoma zdrav, a je na svojem gospodarju ležal, kot bi bil mrtev. Z obema smo takoj obrečunali. V hiši blizu napada smo našli še nekega težje ranjenega Nemca. Razorožili smo ga in pustili, kajti ta nam ni mogel več škodovati.

Razpoloženje med nami je kipelo in naš ugled pri ljudeh v dolini je močno narastel. Gorenjske ni klonila, ljudje so uvidevali, da tudi močni in mogočni Nemci niso nepremagljivi. Bataljon je do tedaj imel vse mogoče puške od lovskih do francoskih. Gotovo petnajst vrst jih je bilo, med njimi tudi stari Gaserji, za katere pa smo imeli le po nekaj nabojev.

Ta akcija je bila mogočen uvod v množično vstajo, ki je sledila takoj zatem v Poljanski dolini, Bohinju, blejskem kotu, Mojstrani in okolici Jesenic. Močno je razgibala teren. To je bil resen uvod bojem, ki so čez mesec dni zablesteli v Dražgošah in odjeknili po vsej naši deželi.

Marjan TELATKO

UTRINKI IZ POLJANSKEGA PUNTA

(Po radijski oddaji "Še pomnite tovariši")

Jasna decembrska noč. Luna meče svoje slepe trakove na zasnežene vrhove gorenjskih planin, na pobeljene gozdove in doline pod njimi. Noč je mrzla, da sneg rezko škriplje pod nogami. A kaj je to tistim, ki s hriba v dolino, od vasi do vasi nosijo baklo v rokah.. Ob njej je toplo vsem; Cankarjevci, ki jim dvigajo borbenega duha.

Pod gozdnatim Mohorjem počiva vasica Bukovščica. Svetloba se medlo blišči skozi okno. Po vseh poteh in stezah proti vasi prihajajo postave. Zgube se med smrekami in hite naprej. Pripravlja se nekaj velikega; prišli so Žegar, Gregorčič, Kebe in drugi na važen sestanek zaupnikov in vojaških voditeljev za Gorenjsko.

Žegar razlaga:

"Zdaj je čas, da dvignemo splošni punt!. Nemci nas ne bodo izselili! Tu je naša zemlja! Borili se bomo zanjo z našimi puškami in našo krvjo!"

In še in še je govoril, da je ogrel in navdušil slehernega. Za njim so se oglasili še drugi in vsak je krepko in odločno povedal:

"Naša vas bo dala toliko in toliko borcev!"

Lojze Kebe je stal ob strani in je vse sproti in vneto zapisoval. S komolcem je sunil zraven stoječega, bledega in molčečega tovariša:

"Jože, ali slišiš? Kaj previš k temu? Daj, reci tudi ti kakšno!"

Tedaj se je Gregorčič premaknil in stopil naprej.

"Tovariši, jaz bom govoril bolj po vojaško, kajti le tako bomo morali urediti vse to," je rekel in pretrgal plaz besedi.

Ljudje, ki ga niso še poznali, so začudeno pogledali vanj.

"Pravilno, Jože. Povej, kako misliš!" ga je vzpodbudil Žagar, se obrnil k aktivistom in jim povedal: "To je Gregorčič, komendant Cankarjevega bataljona".

"Gregorčič, Jože Gregorčič," je šla od ust do ust vzhičena beseda. Vse je nestrpno čakalo, kaj bo še povedal. Ta pa že že nadaljeval:

"Dobiti moramo čimveč novincev. Čas je, da začnemo bolj na široko ... Ne mislite, da se pripravljamo samo tu. Tudi v bohinjskem in jeseniškem kotu vre

Razgovor je bil še dolg, a zato nič manj pomemben

Sredi decembra je bila zveza s Poljanci že vzpostavljena. Sledila so posvetovanja z domačini: načrt poljanske vstaje je kmalu dozorel.

V tem je kot signal padel odmev iz Bukovega vrha

Bilo je 19. decembra. Sneg se je bleščal od bledih popoldanskih sončnih žarkov, ko so trije Nemci iz Narigarjeve domačije gnali na dvorišče očeta Tomaža. Hiša je ostala odprta in na tleh ob vratih je ležala mati ter z nepopisno bolečino kričala v mrzel in sovražen zimski dan:

"Tomaž, kam te peljejo?"

Narigarjev oče je bil že v letih, a je hodil med Nemci z dvignjeno glavo. Zdaj so ga zvezali in predenj je stopil mrki zeleni SS-ovec in se zadrl nanj:

"Priznaj, kje imaš sinove, če ne te pri priči ustrelim!"

"Povedal sem. Dovolj so stari, da jim ni treba kazati poti ! ... Ne vem, kje so !" je trdo odgovarjal oče.

Zeleni hudič se je zapenil od togote. Izvlekel je pištolo in jo nastavil na čelo:

"Priznaj, da so odšli k partizanom, sicer sprožim ..."

V tem hipu je res počil strel, toda prižvižgal je iz podstrešja Narigarjeve hiše.

Zelenec s pištolo v rokah je padel kot pokošen na obraz, ostale dva pa sta jo prestrašena ucvrla po hribu navzgor. Oče Tomaž je bil še bolj iznenaden, a ne dolgo. V podstrešni lini je zagledal odločen obraz svojega najmlajšega sina, 18-letnega Janeza, ki je še vedno stiskal k sebi pištolo. Silno se je razveselil.

"Janez, je že dobro, takoj pridi dol !" mu je zaklical radosten in pohitel k hiši. Na vratih se je srečal s še bolj zavzeto materjo. Že ji je naročal:

"Zdaj pa le hitro, zame in za Janeza pripravi najpotrebnejše. Toba brž, da zelenci spet ne bodo prilezli nazaj !"

Ženica je bila v skrbih in je spraševala :

"Kem misliš, Tomaž?" Vendar je dobro vedela, kam se odpravljata in hitela pripravljat nahrbtnike.

"Mati, naš dom je zdaj gozd. Pridemo pa kmalu spet nazaj !" jo je potoležil in krepko zgrebil Janez za roko, ko se je pokazal iz podstrešja.

"Janez, zdaj pa takoj od tod !" mu je velel.

"Pozdravljena mati! Ne svidenje!"

V hlevu sta odvezala dve kravi in telico, v hiši naložila hrano in odrinila. Na pašji ravni so ju sprejeli partizani.

Ženica je v izpraznjeni hiši ostala sama, toda ne dolgo. Proti večeru so na Bukov vrh spet prišli Nemci. Mater so pregnali, Narigarjevo domačijo pa zažgali. Tako se je začel poljanski punt.

Strel Narigarjevega Janeza in njihova požgana domačija sta podžgale upor. Partizanske patrulje Cankarjevega bataljona so hodile po vaseh in zbirele upornike v svoje vrste. Nad 300 jih je prišlo v partizane in skoraj vsi z orožjem.

Med Nemci je nastal poplah. Partizani so napadli žandarmerijo v Poljanah. Zaplenili so orožje in uniforme. Gregorčič je s I. četo rušil mostove od Poljan do Škofje Loke. Druga četa je šla v zasedo, kajti pričakovali so, da bodo okupatorji izselili Hotavlje. A Nemcev tega dne ni bilo. Bilo jih je premalo in ustrašili so se naraščajoče partizanske sile.

25. decembra je sledil napad na Poljane. Toda Nemci so dobili pomoč. Iz Škofje Loke sta prišla dva oklopnjaka, ki sta s težkimi mitraljezi poskušala paralizirati napad, zato so se partizani po daljši borbi zvečer umaknili. V tistih dneh so potolkli precej Nemcev. Prišlo je do hude bitke na Valtarskem vrhu, Bukovem vrhu in Pasji ravni, kjer so tudi naši utrpeli nekaj izgub. Partizani so udarili na Črni vrh in ujeli nekaj Nemcev. Z napadom na škofjeloške zapore so osvobodili zapornike. 27. decembra so partizani vodili celodnevno borbo in prizadejali Nemcem precejšne izgube, zvečer pa so se umaknili in prebili čez Poljansko in Selško dolino v Dražgoše. Prispeli so 1. januarja 1942 in se pripravili na velik boj, ki je trajal od 9. do 11. januarja 1942 leta.

Adolf ARIGLER - BODIN

S T O N A E N E G A

(Izvleček iz radijske oddaje "Še pomnite tovariši")

V zavetju gostega smrekovega gozda nad Pašnim vrhom in Ledino si je Štab I. grupe odredov postavil taborišče.

Tisto noč, 8. septembra 1942 je bilo v taborišču drugače kot po navadi. Nekaj nevarnega je bilo v zraku. Straže so bile podvojene in silno oprezne. Partizani so zaspali nemirno, kot da bi slutili, da se pripravlja velika nemška hajka, kakršne so se v tem letu, posebno zadnje čase, vršile vse prepogostokrat. Komaj so si postavili novo taborišče in se malo oddahnili od bojov, spet je nenadoma zaropotalo. Razen straž in dežurnega sta bdela tudi komandant grupe Jože Gregorčič - Gorenjc in komisar Lojze Kebe - Štefan. Zaskrbljeno sta se menila o trenutni situaciji.

"Tukaj nismo nič več varni," je dejal Štefan. "Ni izključeno, da je taborišče izdano."

"Prav tako mislim tudi jaz," je pritrdil Gregorčič in stegnil proti Štefanu roko. "Ker pomisli: naša patrolja, ki je bila popoldne na Prtovču, je opazila tri Nemce na motorju s prikolico. Tudi ljudje so jim pravili, da naslednjega dne Nemci nameravejo priti na Prtovč. Druga patrolja je na Ratitovcu opazila veliko nemško kolono. Tudi mule so imeli s seboj. Kaj so nosile, je več kot jasno. Še najbolj pa me skrbi to, kar je povedal kurir, da so namreč Nemci v Brusnicah spraševali, katere poti peljejo na Ledino."

Štefan dolgo ni odgovoril. Resno je gledal predse v temo in nazadnje bolj predlagal kot vprašal:

"Kaj če bi se že nocoj umaknili proti Ribčevi planini in še dalje proti Bohinju?"

"Že prav," je takoj povzel Gregorčič. "Kaj pa Nemci na Retitovcu? Naši dve akciji v Soseski in Danjah dajeta Nemcem zadosti podlage za domnevo, da je naše taborišče nekje blizu tukaj ali pa celo v bližini Ribčeve planine. Iti tja bi bilo preveč tvegano. Prav lahko zaidemo naravnost v volčje žrelo."

"Mogoče imaš prav", je odvrnil Štefan, "toda kam potem? Nazaj na Jelovico nam ne kaže hoditi Čudno se mi zdi, "je malce obrnil pogovor drugam", da se Vinko in Bodin še nista vrnila. Najmanj pred štirimi urami bi morala biti nazaj. Kaj če niso Nemci že tudi zgoraj na Jelovici?

Tako sta še dolgo v noč pretresala položaj, dokler se nista nazadnje zedinila za umik čez Jelovico nad Radovljico, ki naj se izvrši navsezgodaj.

Čeprav je bilo že več kot polnoč, komendant Gregorčič ni mogel zaspati. V taborišču je vladala popolna tišina, le sem in tja je bilo slišati z ležišč kakšen vzdih počivajočih partizanov.

"Tiho in mirno je kot pred viharjem", je premišljeval Gregorčič ter se nemirno prevračal na svojem pogradu. Ležeč na hrbtu, je še enkrat podrobno tehtal razne možnosti. Kaj je bolje: ali umik proti Jamniku ali proti Bohinju? Kaj bi, če bi ostali kar tukaj, kjer bi se lahko pošteno zgrabili? Položaji bi kar ustrezali. Toda ne, ta misel ni dobra. Premalo imamo municije, nekaj ljudi pa je celo neoboroženih. In tudi - premalo nas je. Če bodo Švabi prišli, jih bo vse zeleno, četa pa ima le dobrih 30 mož, med njimi dober del novincev, ki še nimajo izkušenj o bojih z Nemci. Ne, ne, spoprijeti se z zelenci s tako peščico, bi bil samomor. Umaknili se bomo in konec!

Končno se je tudi on umiril in zajel ga je težak in nemi-

ren spanec.

9. septembra 1942. Ob pol petih ^{zjutraj} so bili borci Selške čete in Štaba I. grupe odredov pripravljeni za odhod. Gnetli so se okoli kotla ter s porcijami zajemali črno kavo, ki je ostala še od prejšnjega dne. Komandirju čete Poldetu in komisarju Francetu je komandant Gregorčič dajal še zadnja navodila: "kolona se mora pomikati v največji tišini! Smer pohoda je: Dražgoške gora in potem naprej nad Radovljico!" je naročil Gregorčič. Posebno velika previdnost bo potrebna, ko bomo prečkali pot, ki pelje od Raztok proti Dražgošam. Nekaj časa bomo šli kar po celem, da se bomo ognili pri križišču. Sta razumela? Je vse jasno?"

"Vse," sta zamomljala na kratko Polde in France in se pomejala med četo.

"Potem pa pot pod noge!" je odredil Gregorčič ter še naročil komandirju Poldetu: "Reci kuharju, da med vejevjem s svojim kotlom ne bo preveč zvonil!"

Kolona se je hitro razvrstila in se tiho in previdno začela spuščati v dolino, ki ločuje Pažnji vrh od Dražgoške gore. Bila je že trda tema in partizani so kljub največji previdnosti nehote povzročali precejšen šum in ropot. Spotikali so se ob korenine in z nogami tlapeli po pobočju. Še za noči so imeli nevarno prečkanje križišča za seboj. Dan jih je dobil že na varnejšem.

Zaščitnica, ki jo je vodil komisar France in v kateri sta bila mitraljezec Stane in partizan Parobek, je malo počakala in ostala za četo.

"Morde pa le ne bo nič hudega", je dejal komisar France, "saj Nemcev ni nikjer čutiti!"

Takrat je mitraljezec Stane pogledal med drevje. Sapa mu

je zastala, ko je iz grmovja prestregel neznan pogled. Komaj dobrih pet metrov od njega je vanj buljil Nemec s prislonjeno puško v rame in meril narevnost nanj. Stane se je bliskovito sklonil, zgrabil mitraljez ter skočil za bližnjo skalo. Prepozno - strel je rezko počil. Stane je med skokom začutil v stegnu pekočo bolečino. Tudi komisar France in Parobek sta planila v zaklon. Za njimi je zagrmelo še nekaj strellov in rafalov iz brzostrelk.

"Kako je," je France zaskrbljeno vprašal ranjenca. "Ali boš lahko še hodil,"

Stane je poskusil in prikimal. Komisar in Parobek sta ga zgrabila pod pazduho in vsi trije so jedrno izginili v gozdu.

Ko so oni v koloni zaslišali strele, so takoj vedeli, da je zaščitnica letela na Nemce. 16-letnemu Drežgošenu Maliju, ki je teren tod okoli dobro poznal, je komandant Polde naročil, naj počaka zaščitnico in jo pripelje za njimi.

Četa je šla dalje. Ura je bila približno deset, ko je komandant Gregorčič odredil čakanje: "Na vsek način moramo z zaščitnico priti v stik, da zvemo, kaj se je zgodilo!" Niso čakali dolgo, ko so zagledali Malija, za njim pa komisarja Franceta in partizana Parobka, ki sta vodila ranjenega Staneta. Medtem ko je komisar France poročal, kako so jih Nemci presenetili, je bolničar obvezoval ranjenega mitraljezca in ga okrepčal s požirkom žganja.

"Zdaj pa hitro naprej!" je zapovedal Gregorčič in četa se je napotila dalje meneč, da je prav zadnji trenutek zapustila taborišče ...

Četa in Štab grupe sta se pomikala naprej po razdrapanem, težko prehodnem jelovškem terenu. "Hitreje, hitreje!" je

priganjal komandir. Kolona pa se je začela razbegovati in trgati, ker šibkejši niso zdržali hitrejšega tempa. Začeli so zaostajati. To je še bolj dražilo in rahlje^{že itak}lo napete živce.

Prišli so čisto do Lipniške planine, ko se je pričelo. Najprej nekaj strellov iz pušk, nato pa gost ogenj iz brzostrelk in mitraljezov z vseh strani. Udarec je bil nepričakovan in strašen. Še po prvih streljih je padel del partizanov. Raztegnjena kolona, v kateri so bili med oboroženimi pomešani tudi neoboroženi, se je znašla v kleščah, ki so se začele naglo stiskati. In pokalo je, drdralo, kot bi stresal orehe. Ozračje je bilo nabito z grmenjem. Na organiziran odpor ni bilo mogoče misliti. Preostal je edini izhod - beg. A samo tistim, ki so še ostali živi. V majhnih skupinicah so se skušali prebiti skozi ognjene nemške obroč, iz katerih je bruhala smrt. Padel je komandir Polde, komisar France, padla sta brata - dvojčka Čiro in Tedi Osredkar, izdihnil je radijski tehnik Aleš, tehnik Rajšter - Franko in še cela vrsta nepozabnih in predanih borcev. Komendant Jože Gregorčič je bil težko ranjen že med prvimi. Zavlekel se je v grmovje in s svojim fantom, ki so mu kljub gosti svinčeni toči hoteli pomagati, še zadnjikrat zapovedal:

"Pustite me tukaj, vi pa se poskušajte rešiti! jaz ne morem naprej!"

Nemci so se previdno približevali njegovemu skrivališču. Videli so ga. Spoznal je, da je izgubljen. Z zadnjimi silami je odvil bombo in udaril. Zamolkel tresk - in komandanta gorenjskih partizanov ni bilo več med živimi ...

Le osmim ali desetim partizanom je preboj uspel. 28 jih je padlo. Ostale, v glavnem neoborožene pa so Nemci ujeli. A kaj bi dali zeleni rablji, ko bi bil med ujetniki tudi Gregorčič. Morda se je s katerim od njih pred leti tolkel že v topli Španiji ? ...

P R E Š E R N O V A B R I G A D A

V zgodnji pomladi leta 1943, to je v času, ko je v ostalih pokrajinah naše države divjela četrti nemška ofenziva (od 22. januarja do srede maja 1943), se je v vseh predelih Slovenije razmehnilo narodnoosvobodilno gibanje do takega obsega, da je bilo treba pristopiti k formiranju večjih partizanskih enot tudi na Gorenjskem in reorganizaciji že obstoječih vojaških sil.

Na Dolenjskem in Notranjskem so predstavljale močno udarno pest narodnoosvobodilnega gibanja štiri brigade: Tomšičeva, Gubčeva, Cankarjeva in Šercerjeva, ki so prav v tem času razvile vso svojo ofenzivnost proti okupatorjem, da bi s tem razbremenile bratstvo narodnoosvobodilne vojske v srednjih in južnih pokrajinah naše države.

Tudi na Primorskem, kjer sta bili formirani iz tamkajšnjih bataljonov in odredov Gregorčičeva in Gradnikova brigada, je vzplamtelo narodnoosvobodilno gibanje, ki je zajelo ne samo Primorsko, ampak se celo preneslo v Beneško Slovenijo.

Na ozemlju, ki so ga okupirali Nemci, to je na Štajerskem, Koroškem in Gorenjskem, so v tem času nastajale nove partizanske enote, ki so se krepile. Okupator jih je hotel prav tedaj mobilizirati za svojo vojsko, pri čemer je doživel velik ^{ne}uspeh. Prav tako je bil prisiljen formalno ukiniti tako imenovano "Landwache", ki so jo leta 1942 organizirali v gorenjskih vaseh, a se jim ni obnesla, ker je večina teh straž pobegnila z orožjem in opremo k partizanom.

Skoraj vse partizanske čete, ki so do tedaj operirale na Gorenjskem, so prerasle v številčno močne bataljone. Tako so delovali v zgodnji pomladi 1943 leta na področju Gorenjske naslednji bataljoni: Kamniški, Kranjski, Selški in Jelovski bataljon. Vsak od teh je imel do štiri čete, ki so operirale na posameznih področjih ter se po njih tudi navadno ime-

novale, n. pr. Medvoške, Bohinjske, Jeseniške in druge. Bataljoni, ki so bili tedaj več ali manj vezani na določeno področje, so izvrševali po nalogu GP NOV in POS akcije in mobilizacije ter tako izvrševali nekako nalogo odredov.

Do poletja 1943 leta se je gorenjsko partizanstvo močno okrepilo in razvilo ter doseglo vidne uspehe. V začetku junija 1943 je Gorenjski odred narasel na devet bataljonov z okrog 1200 borci, vendar se je zaradi neučinkovite organizacije operative omejil le na manjše vojaške in sabotažne akcije. Zaradi tega je Glavni štab NOV in POZ 24. junija 1943 ustanovil 11. operativno cono za Gorenjsko in zahodno Koroško. Štab 11. operativne cone je bil poslan na Gorenjsko z nalogo, da iz tamkejšnjih enot sestavi prvo udarno brigado ter preosnuje Gorenjski odred.

Gorenjska brigada naj bi takoj po ustanovitvi krenila v Ljubljensko pokrajino in okrepila XIV. in XV. divizijo, ki ju je Glavni štab NOV in POS istočasno formiral iz brigad, ki so operirale na področju Ljubljanske pokrajine. Vse te sile je Glavni štab potreboval ob predvideni kapitulaciji Italije za razorožitev italijanske vojske in za prevzem oblasti v takratni Ljubljanski pokrajini.

12. julija 1943 so se gorenjski bataljoni začeli zbirati pod Ratitovcem, da bi ustanovili svojo prvo brigado. Borci Jelovškega in Kranjskega bataljona so se zbrali pod Ratitovcem, Selški in Dražgoški bataljon pa na Čirovskem vrhu. Zaradi koncentracije Nemcev v Selški dolini, ki so zaznali premike partizanskih enot na tem področju se je v noči od 12. na 13. julij 1943 premaknile partizanske enote z Ratitovca na področje Davče. Tu sta bile tudi že Selški in Dražgoški bataljon. 13. julija 1943 je bila na ustanovnem mitingu formirana Gorenjska brigada, katere uradni naslov se je glasil VII. slovenska narodno osvobodilna brigada "Franceta Prešerna".

Za prvega komandanta brigade je bil imenovan Ivan Javor - Igor, dotedanji komandant Jelovškega bataljona, za politkomisarja pa Ivan Frank - Iztok.

Z ustanovitvijo VII. brigade se je reorganiziral tudi Gorenjski odred. Komandant novo formiranega Gorenjskega odreda je postal Zvonko Bertoncelj, politkomisar pa Anton Kržišnik - Ljubo. Odred je sprva obdržal tri bataljone, konec julija 1943 pa samo še štiri čete, ostalo moštvo je bilo vključeno v Prešernovo brigado, ko je odhajala na Dolenjsko.

Ustanovitev Gorenjske brigade je imela namen, da bi se iz ločenih partizanskih akcij prešlo na večje organizirane akcije z napadi na nemške postojanke, pri tem pa naj bi se razširile osvobojeno ozemlje tudi na Gorenjskem.

Nemci, ki so vedeli, kako pomemben je prehod od majhnih partizanskih skupin do regularne vojaške enote - brigade, so jo poskusili uničiti predno bi se organizacijsko okrepila. Zbrali so okoli 2000 mož v Selški dolini in napadli brigado. Prišlo je do bojov pri Spirniku, pod Lušo, na takratni nemško-italijanski meji pod Blegašem in na Žirovskem vrhu. Nemci so z nenadnimi napadi vnesli sprva nekaj nereda, še posebno zato, ker je bil že prvi dan borbe ranjen komandant brigade Igor, vendar je brigadi uspelo odbiti Nemce.

Po teh bojih je brigada 29. julija odrinila na Dolenjsko, kjer so pričakovali skorajšnji propad Mussolinijeve Italije. Od Gorenjskega odreda je sprejela še en bataljon neoboroženih borcev z nalogo, da jih pripelje na Dolenjsko, kjer bi dobili orožje in se oboroženi vrnili v sestav Gorenjskega odreda.

31. julija je brigada odšla na Žirovski vrh. Nemci so ji hoteli na vsak način preprečiti prehod na Dolenjsko ter so v noči od 1. na 2. avgust obkolili Žirovski vrh. V nasled-

njih dneh se je brigada zamen poskušala prebiti skozi obroč. Razvnela se je tridnevna huda borba, ki je grozila, da bo brigada popolnoma uničila. Nemški obroč je postajal vedno tesnejši in vedno bolj udaren. Šele 4. avgusta zvečer se je z odločnim jurišem, ki ga je vodil komendant II. bataljona Albin Drolic - Krtina, obkoljene brigadne enote prebile obroč v Selih nad Žirmi. Na italijansko okupacijsko ozemlje se je prebila komaj polovica brigade. Tako številčno oslABLJENA brigada je nadaljevala pot in 7. avgusta prekoračila železniško progo Ljubljana - Trst, nato pa čez Ljubljanski vrh odšla proti Krimu. Priključil se ji je prvi bataljon Primorcev. Po kratkem počitku na Becu je brigada nadaljevala pot proti Iški, kjer se je sešla z Gradnikovo brigado in se skupaj z njo začasno vključila v XIV. divizijo, ki je tedaj operirala na omenjenem področju.

Na Krimu je brigada ostala do 26. avgusta. V tem času se je odpočila, izpopolnila z novimi kadri iz Šercerjeve in Tomšičeve brigade in imela več manjših borb z Italijani. Napadla je belogardistično-italijanske posadke v Strahomerju, Rakitni, Preserju in Brezovici.

26. avgusta je brigada sprejela ranjence z Mokrcja in tako težko otovorjena krenila na Krvavo peč, od koder je naslednji dan nadaljevala pot proti Travni gori, kamor je prispele 28. avgusta in ostala tam do 29. avgusta, ko se je napotila naprej. Naslednji dan je zavzela položaje v Jelenovem žlebu. III. bataljon je odšel v Nemško vas, da bi prekrbel hrano za svoje borce in ranjence. Nato je brigada nadaljevala pot proti Kočevskemu Rogu in 31. avgusta prispele na Pugled, od koder se je napotila v Podstenice in 1. septembra 1943 oddala ranjence v partizansko bolnišnico. Tako je VII. slovenska narodnoosvobodilna brigada opravila svoje človekoljubno dolžnost in pomagala pri evakuaciji ranjencev s področja Mokrcja v partizanske bolnišnice v Kočevskem Rogu.

V začetku septembra je brigada odšla skozi Poljane v Gorenje Sušice, kjer je ostala do 4. septembra. Izvedla je nekaj uspelih mitingov. Vse okolica je vedela, da so tu "gorenjski fantje", od katerih je tedaj še marsikdo namesto "titovke" nosil klobuk. Tu jih je tudi obiskal komendant Glavnega štaba NOV in POS France Rozman - Stane.

5. septembra je brigada zapustila Gorenje Sušice, Verdun in Dragenje selo in se preko Poljan po isti poti vrnila na Podstenice, kjer je prejela potrebno orožje in opremo ter se 6. septembra napotila proti progi Ribnica - Kočevje, jo prekoračila in od tam odšla proti Travnici gori, kjer se je ponovno združila s XIV. divizijo.

Tu jo je zatekla kapitulacija Italije 8. septembra 1943. V tem obdobju je brigada dobila tudi novega komandanta, Dušana Švarc - Duleta. Na dan kapitulacije Italije je popeljal brigado proti Ribnici, kjer je zasedla borbene položaje nad cesto Kočevje - Ribnica. 9. septembra je brigada skupaj z delom Gradnikove brigade napadlo kolono 1200 italijanskih fašistov, ki se je hotela združiti z italijansko fašistično vojsko v Kočevju in od tam nadaljevati pot proti Sušaku. Po hudi borbi je brigada prisilila fašiste, da so se vdali in položili orožje. Poleg ujetnikov je brigada zasegla ogromen vojaški plen. Nato je zasedla Kočevje, kjer se je močno oborožila in dobro oblekla ter izvršila mobilizacijo. Število njenih borcev je naraslo od dvesto na skoraj tisoč borcev.

V tem času so se na grad Turjak zatekli mnogi belogardistični in plavogardistični zločinci, ki so s kapitulacijo Italije izgubili svojega fašističnega gospodarja in so tam utrjeni nameravali dočakati nove gospodarje - Nemce. Ta njihov namen pa jim je prekrizala VII. slovenske narodnoosvobodilna brigada ali Gorenjska brigada, kakor so jo takrat imenovali. Dne 12. septembra 1943 je dobila povelje, da napade in lik-

vidira Turjak. Istega dne zvečer se je s kamioni odpeljala proti Velikim Laščam, naslednji dan pa že začela napadati Turjak. V znanih in velikih bojih in obleganju, ki je trajalo 8 dni (do 19. septembra), je brigada zlomila postojanko in zajela okoli 700 belogardistov ter dobila velik plen. Po močnem topniškem obstreljevanju je II. bataljon po lestvah vdrl v goreči grad in po težki dveurni borbi v gradu prisilil vse belogardiste k predaji. Tako si je Prešernove brigada priborila eno najslajših zmag, za katero je dobila pohvalo od Glavnega štaba NOV in POS in pa novo ime "VII. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade Franceta Prešerna". Ta svoj naslov je dobila 25. septembra 1943, ko se je po opravljeni nalogi vračala na Gorenjsko. Dolenjska in Notranjska sta bili že v celoti osvobojeni, medtem, ko na Gorenjskem ni bilo v tem času take regularne edinice, ki bi predstavljala udarno pest za celotno partizansko gibanje na Gorenjskem. Iz brigade so izločili vse novomobilizirance, tako da je ostalo samo 300 borcev, predvsem Gorenjcev in prostovoljcev. S seboj so vzeli večje količine orožja, da bi z njim oborožili nove borce na Gorenjskem.

Od Turjaka je krenila brigada 20. septembra v Kočevje, kamor so z vlakom odpeljali ujete belogardiste. Nato se je z vlakom vrnila v Lašče, kjer je priredila miting. Dva dni kasneje, dne 24. septembra pa je Prešernove brigada krenila iz Lašč na pohod proti Gorenjski ter odšla mimo Turjaka, Čelimelj in Iga po krinski vojaški cesti v Rakitno, kjer se je odpočila in na mitingu zvedela za odlikovanje in naslov. 26. septembra je krenila v smeri proti Padežu. Pod Padežem je prenočila, nato pa nadaljevala pot preko Ljubljanskega vrha v smeri proti italijansko-nemški okupacijski meji v Polhograjskih Dolomitih. Dne 30. septembra 1943 ob desetih dopoldne je brigada prispela na Čirovski vrh, od koder se je zvečer spustila v Poljsko dolino, prekoračila Poljan-

sko Soro in cesto pri Hotavljah in se 1. oktobra 1943 ustavila na Luši. Od tod je brigada krenila na Malenski vrh, nato pa po stezi pod Blegašem čez Črni kal in Potok na Martinji vrh. Dne 7. oktobra 1943 je brigada krenila nad nemške postojanke v Davči, napad se je izjalovil, ker so dobili Nemci pomoč.

Istega dne je komendant brigade Dušan Švara - Dule zapustil brigado in odšel na novo dolžnost za komandanta XXXI. divizije, ki so jo nameravali v najkrajšem možnem času ustanoviti iz III. SNOUB Ivana Grednika, VII. SNOUB Franceta Prešerna in XVI. SNOB Janke Premrla - Vojke.

Nekaj dni po ustanovitvi Triglavske divizije so Grednikova, Prešernova in Vojkova brigada simbolično porušile nekdenjo jugoslovansko-italijansko mejo, ki je ločila Gorenjsko od Primorske in si priborile novo osvobojeno ozemlje. Nato so ponovno napadle nemško postojanko v Davči in jo likvidirale.

Po svojem prihodu na Gorenjsko je Prešernova brigada takoj začela z energičnimi ofenzivami na področju Selške in Poljanske doline s ciljem, da si skupaj z ostalimi partizanskimi enotami čimprej organizira osvobojeno ozemlje, ki naj bi služilo kot izhodišče za ofenzivo po vsej Gorenjski. Že oktobra meseca so likvidirali postojanko v Leskovici in nato tudi v Javorjih, iz strahu pred njimi so pa Nemci sari izpraznili Hotavljje in Sovodenj.

Istočasno z izvajanjem ofenzivnih akcij se je brigada izpoljevala z novimi borci, ki so množično prihajali bodisi s terena ali pa so dezertirali iz nemške vojske, ko so videli velike uspehe NOV.

Prisotnost Prešernove brigade na Gorenjskem je pomenila veliko prelomnico v narodnoosvobodilnem gibanju te pokrajine. Nemci niso bili nikjer več varni in so prešli skoraj iz-

ključno v obrambo. Na drugi strani je brigada prinesla v ostale partizanske enote na Gorenjsko in še celo na Koroško mnogo intenzivnejši polet, kakor je bil do tedaj.

Koncem oktobra se je brigada okrepila s II. bataljonom Dolomitskega odreda, nato pa še z moštvom ukinjene Tolminske brigade. Tako je brigada narasla na pet bataljonov, obenem pa se je formiral tudi nov štab s komandantom Slavkom Jerebom, z namestnikom komandanta Rudolfom Hribrnikom - Svarunom in s političnim komisarjem Ludvikom Petelinjškom - Črtom. Mesec dni kasneje je postal komandant brigade Rudolf Hribrnik - Svarun, ki je med vsemi komandanti Prešernove brigade najbolj zaslovel.

Razširitev osvobojenega partizanskega ozemlja in vedno uspešnejše ofenzive brigad XXXI. divizije na nemške postojanke sta prisilili Nemce, da so začeli s širokopotezno ^{z namenom,} zasnovano in dobro pripravljeno ofenzivo, da uničijo enote XXX. in XXXI. divizije.

Ta novemberska nemška ofenziva je Prešernovo brigado zatekla na področju Novaki - Robidnica. II. in III. bataljon sta dobila nalogo, da zaščitita evakuacijo ranjencev iz Bolnišnice iz Davče na Jelovico. Po opravljeni nalogi sta se oba bataljona zapletla v dvodnevne hude boje z Nemci v okolici Ratitovca in Pečane ter jim prizadejala okrog osemdeset mrtvih. V boje na tem področju je 18. novembra 1943 posegla tudi druga četa Gorenjskega odreda, ko se je spopadla z Nemci na Prtovču pod Ratitovcem. V tem času sta tudi I. in IV. bataljon Prešernove brigade skupaj z Gradnikovo brigado vodila obrambne boje na področju Cerkno-Kojca.

Iz te ofenzive je Prešernova brigada izšla še bolj okrepljena, ni imela večjih izgub in je uspešno opravila vse pred njo postavljene naloge.

Po novemberski ofenzivi se je brigada 16. decembra 1943 premaknila preko Selške doline na sektor Mohorja in Jelovice z nalogo, da ruši komunikacije in da z manjšimi udarnimi silami, sposobnimi učinkovitih akcij, udara v sovražnikovo zaledje, uničuje industrijske naprave, obenem pa mobilizira industrijsko delavstvo v partizane.

Nemci so kaj hitro začutili Prešernovo brigado v bližini svojih najvežnjih komunikacijskih zvez. Naglo so skoncentrirali večje sile ob progi Jesenice - Ljubljana in dvakrat brezuspešno napadli brigade. Prešernova brigada se je z Jelovice ponovno premaknila na področje Mohorja, kjer je izbojevala eno izmed najbolj uspelih borb. Nemci so se po bitki na Mohorju umaknili v Dolenjo vas, kamor so prepeljali s seboj tri vozove mrtvih.

30. decembra se je brigada premaknila na Črni vrh nad Novake, od tam pa dne 31. decembra 1943 na Robidnico, oziroma na sektor Martinjega vrha, kjer je dočkala novo leto 1944.

Januarja 1944 je štab XXXI. divizije določil Prešernovo brigado, da s svojimi enotami napade in likvidira sovražni postojanki v Železnikih in Selcah. Bitka za Selca in Železnike vzlic junaški borbi, zlasti II. bataljona, ni uspela. Kekor je izvedel obveščevalni center Prešernove brigade, so Nemci v Železnikih izjavili, da bi njihova postojanka prav gotovo padla, če bi pravočasno ne dobili pomoči, saj jim je že pohajala municija. Nemci so v teh borbah izgubili okrog petdeset mrtvih.

Po bitki v Selcah in Železnikih se je Prešernova brigada premaknila na Martinj vrh, nato pa zasedla sektor Martinj vrh - Davča, kjer je ostala do 29. januarja 1944.

31. januarja je brigada priredila v Novakih miting, s katerim se je poslovila od tega sektorja in se potem vrnila na

Gorenjsko, kjer so jo čakale nove naloge, predvsem mobilizacija, s katero naj bi znova ustanovili III. bataljon, ki je dne 31. januarja dokončno prešel pod štab XXXI. divizije in je bil izločen iz sestave Prešernove brigade.

Prešernovi brigadi je štab XXXI. divizije odločil kot mobilizacijsko področje ozemlje severno od ceste Podbrdo - Škofja Loka, Kranj, Jesenice, Bled in Bohinjsko Bistrico z vsemi okoliškimi kraji. Od 3. do 14. februarja je brigada po ponovnem premiku v rajon Mohorja in Levtarskega vrha izvedla dvanajstdnevno mobilizacijo in istočasno opravila več sabotažnih in vojaških akcij.

V drugi pol vici februarja je Prešernova brigada začela z novo obsežno mobilizacijsko akcijo na levem bregu Save, od koder je pridobila več sto novih borcev.

Po uspešni mobilizaciji, kar je bila v tem času osnovna naloga brigade, se je premaknila na področje Idrije, kjer je sodelovala z Gradnikovo in Vojkovo v skupni akciji na Godovič. Istočasno je III. bataljon Prešernove brigade napadel Spodnjo Idrijo.

Zaradi napadov enot IX. korpusa na postojenki Godovič in Hotedrščica in zaradi popolne obkolitve nemških sil na področju Idrije, so Nemci naglo z močnimi silami pripravili svojo marčevo ofenzivo proti IX. korpusu, ki so jo šifrirali pod imenom "Dachstein". Zaradi uspešnih bitk, ki so jih od 25. marca vodile enote IX. korpusa, je nemške ofenzive že v samem začetku propadla in se spremenila v protiofenzivo glavnih operativnih enot IX. korpusa.

Nemci so zaradi svojega neuspeha v marčevi ofenzivi začeli pripravljati novo širokopotezno ofenzivo proti osvojenemu ozemlju IX. korpusa, kjer so čez zimo nastale nove partizanske delavnice in bolnišnice za potrebe partizanske vojske. Ta sovražnikova ofenziva se je začela 11.

aprila 1944. Prešernova brigada je skupaj z ostalimi enotami IX. korpusa vodila uspešne defenzivne boje. Po težkih borbah z Nemci se ji je posrečilo prebiti se na področje Postojne in Pivke. V noči med 19. in 20. aprilom je Prešernova brigada v sestavu XXXI. divizije začela z rušilno ofenzivo na progi Ljubljana - Trst. V teh rušilnih akcijah se je Prešernova brigada zelo izkazala, saj je s svojimi enotami v eni noči porušila progo na 140 metrih. Tako je bila onesposobljena za dalj časa ene izmed najvažnejših prog, po kateri je sovražnik preskrboval svojo fronto v Italiji.

Do sredine maja je Prešernova brigada izvršila vrsto pomembnih akcij, ki so predstavljale samo uvod v obsežno ofenzivo, ki jo je štab XXXI. divizije pripravljel proti sovražnim postojankam na Gorenjskem. V drugi polovici maja se je brigada, skupaj z ostalimi brigadami XXXI. divizije premaknila na področje Jelovice, od koder je izvedla več uspešnih akcij. Med temi akcijami je bila nedvomno največja bitka na Lavtarskem vrhu, ki sodi po junaštvu borcev in po sovražnikovih izgubah med najbolj junaške bitke, ki jih je v času svojega obstoja vodila Prešernova brigada. Dne 16. maja je okoli 800 nemških SS-policistov in belogardistov napadlo okrog 90 borcev I. bataljona. Ti so se vračali iz akcije, ki so jo podvzeli v Virmašah. Kljub temu, da je bil sovražnik nesorazmerno močnejši, kljub pritisku in neugodnim pogojem, so borci I. bataljona izdržali lo-urno borbo in prisilili sovražnika k umiku. V teh bojih je sovražnik izgubil 86 mrtvih in 70 ranjenih. Prešernovci pa so utrpeli 9 padlih in 5 ranjenih.

V naslednjih dneh je minerski vod Prešernove brigade miniral šest kretnic v Podnartu in na Otočah, III. bataljon pa napravil prehranjevalno akcijo za potrebe partizanskih bolnišnic v Bohinjski Bistrici, dočim je I. bataljon Prešernove brigade napadel v noči od 26. na 27. maj nemško postoj-

janko v Ribnem pri Bledu, II. bataljon pa istočasno postojanko v Koritnem. Istočasno sta obe bataljona izvršila tudi prehranjevalni akciji.

V začetku junija 1944 se je I. bataljon Prešernove brigade premaknil na levi breg Save, kjer je začel z obsežnimi akcijami na področju med Smlednikom in Križami pri Trčiču. Nato se je napotil preko Stiške vasi, Rovt in Kozjega vrha ob Beli skozi vas Kokro na nove položaje pri Štefanji vasi. Potem ko so tu izvršili nekaj uspešnih akcij, so začeli z napadi na cesti Visoko - Cerklje. Pri tem so ubili in ranili večje število sovražnikov.

18. junija 1944 so se zbrali I., II. in III. bataljon Prešernove brigade na Jelovici, kjer so skupno z enotami Vojkove brigade, v silovitem jurišu pognali v dolino Save Bohinjke okoli 500 Nemcev in jim prizadejali večje izgube. Nemci, ki so jih zaskrbele akcije XXXI. divizije v maju in prvi polovici junija, so namreč nameravali obkoluti in uničiti partizenske sile, koncentrirane na Jelovici, kar jim pa ni uspelo.

27. junija se je Prešernova brigada s I. in II. bataljonom premaknila v Davčo in se začela pripravljati za rušenje komunikacij v Baški grapi, ki so bile glede na splošni vojaški položaj za sovražnike izredno pomembne pri oskrbovanju fronte v Italiji. Tu je Prešernova brigada v sklopu enot IX. korpusa zabeležila več pomembnih uspehov. Rušilna ofenziva v Baški grapi je trajala do 2. julija in je bila med najpomembnejšimi korpusnimi akcijami. Prešernova brigada se je v akciji odlikovala predvsem kot zaščitna enota, ki je varovala minerške akcije drugih brigad. Posebno so se odlikovali brigadni mineri, ki so poleg drugih manjših mostov porušili tudi trideset metrov dolg železniški most.

Po zaključeni ofenzivi II. korpusa v Baški grapi se je Pre-

Šernova brigada premaknila preko Jelovice na Pokljuko. 19. julije je krenila v dolino Radovne in se premaknila na Mežakljo. S patruljami in manjšimi zasedami je zavarovala vse važnejše dohode do mostu, kjer se je skoncentrirala. V noči od 19. na 20. julij je Prešernova brigada mobilizirala v delavskem taborišču na Jesenicah, kjer so bili večidel Francozi in Primorci. Nemci so jih pripeljali na Jesenice za na pol suženjsko delo v tovarni, ker jim je primanjkovalo delovne sile.

Po težki borbi in med neprestanim obstreljevanjem Nemcev je brigadi uspelo, da se je z mobiliziranci vred prebila in pripeljala z Mežaklje preko Radovne in Pokljuke na Jelovico okrog 400 novih borcev.

Vojaška aktivnost IX. korpusa v zadnjih mesecih je prizadejala Nemcem razne težave, zato so začeli pripravljati obširne ofenzive proti IX. korpusu. Prešernova brigada, ki je bila v tem času, na Gorenjskem, ni občutila udarcev nemške julijske ofenzive, pač pa so ostale enote IX. korpusa utpele težke izgube. Poleg mnogih mrtvih je imel IX. korpus okrog 180 hudo ranjenih, katere je bilo treba spraviti na varno.

16. avgusta 1944 so krenile, oprane z ranjenci, Prešernova, Grednikova in Vojkova brigada na dolgo pot z Otlice mimo Postojne, čez Pivko in železniško progo do Lože, nato pa dalje proti osvobojenemu ozemlju VII. korpusa, kjer jih je v neki vasi srečal komendant Glavnega štaba NOV in POS Franc Rozman - Stane. V prisrčnem in prijateljskem razgovoru se je zadržal zlasti pri Prešernovcih, med katerimi je imel mnogo starih tovarišev in znancev. Po kratkem počitku je XXXI. divizija nadaljevala pot z ranjenci preko Čebra in mimo požganih vasi proti kočevskim gozdovom, kjer je oddala ranjence.

Potem ko je opravila to humano dolžnost, je XXXI. divizija krenila nazaj na Primorsko, kjer je večkrat uspešno razbila sovražnikove sile. Koncem avgusta se je ponovno vrnila na osvobojeno ozemlje IX. korpusa, kjer so jo čakale nove naloge.

Medtem ko se je Prešernova brigada mudila z izvrševanjem svojih nalog v drugih krajih, so belogardisti na področju Črnega vrha nad Idrijo sklenili spremeniti Črni vrh v svojo trdnjavo, ki naj bi ovirala ^{pre}miške partizanskih enot. Zato se je štab IX. korpusa odločil, da jo napade in likvidira. - Prešernova brigada je dobila nalogo, da s svojimi bataljoni bl kire cesto Godovič - Idrija in prepreči vsak sovražnikov poskus ali preboj, s katerim bi hotel priti napadeni postojanki na Črnem vrhu na pomoč. Prešernova brigada je svojo nalogo uspešno opravila. Na odseku, ki ga je varovala, je močna nemška-belogardistična kolona hotela prodreti skozi njene položaje, vendar so Prešernovski sovražnika odbili in ga pognali v beg. Zaplenili so večjo količino vojaškega materiala, ki so ga sovražniki odmetavali na svojem begu.

Medtem so ostale brigade zavzele in likvidirale postojanko na Črnem vrhu. 1. septembra 1944 je Prešernova brigada krenila mimo Črnega vrha na položaje na Otlice, od koder se je premaknila skupaj z XXXI. divizijo na področje Žirovskega vrha in Poljanske doline z nalogo, da skupaj z njo vdre v Dolomite, ki so se v letih 1942 - 1944 spremenili v pravo belogardistično trdnjavo. Komendant brigade Rudolf Hribnik - Svarum, ki je položaj v Dolomitih kot horjulski rojak odlično poznal, je odbral iz brigade samo najboljše, najbolj odporne in najbolj pogumne borce in jih formiral v četo, ki je nato pod njegovim neposrednim vodstvom manevrirala v Dolomitih, se pojavila v bližini Ljubljane in nato 10. septembra napadla postojanko v Horjulu in v Korenem.

11. septembra je Prešernova brigada z uspehom odbila sovražni napad iz dolomitske smeri. Kljub veliki premoči sovražnika, ji je uspelo prizadejati mu velike izgube.

V drugi polovici septembra 1944 je XXXI. divizija pripravila novo ofenzivo v Dolomite. Prešernova brigada je dobila nalogo, da ščiti hrbet Gradnikovi in Vojkovi brigadi, ki sta bili določeni za glavne napadalne akcije. 26. septembra se je zapletla v hude boje s sovražnikom na področju Pasje ravni nad Črnim vrhom. Kljub močnemu sovražnemu pritisku in ponavljajočim se jurišem, je brigada sovražnika ves čas odbijala, dokler ga ni naposled potisnila nazaj v postojanko.

Po tej bitki je brigada odšla na Martinj vrh, nato pa na nove položaje v bližino Veharš. 14. oktobra je napadla in likvidirala sovražno postojanko v Preprotnem. V noči med 21. in 22. oktobrom 1944 se je premaknila skupaj z drugimi enotami XXXI. divizije v bližino Poljan, kjer je naslednji dan popolnoma uničila sovražno postojanko. Istočasno pa je prvi bataljon napadel postojanko v Gabrku, ki jo je šele čez dva dni likvidirala Gradnikova brigada.

Po ofenzivnih akcijah v Poljanski dolini se je Prešernova brigada premaknila na Malerski vrh, od koder je po desetdnevnem počitku odšla v bližino Železnikov. Tu je bila močna sovražna postojanka, ki je ovirala nemoten prehod partizanskih enot z osvobojenega ozemlja v Bohinju preko Jelovice in Selške doline na osvobodjeno ozemlje IX. korpusa. 21. novembra 1944 so brigade XXXI. divizije s sodelovanjem Kosovelove brigade, Škofjeloškega odreda in dela topništva IX. korpusa napadle sovražnikovo postojanko v Železnikih in jo po treh dneh likvidirale ter osvobodile Železnike.

Po osvoboditvi Železnikov se je Prešernova brigada v za-

četku decembra 1944 premaknila na sektor Srednje Brdo - Stara Oselica - Kladje - Žirovski vrh, kjer je ostala do 16. decembra. Tu je uspešno opravila nekaj manjših akcij, nato se je pa premaknila v bližino dobro oborožene sovražne postojanke v Gorenji vasi in tu sodelovala skupaj z ostalimi enotami XXXI. divizije pri napadu. Po težkih dnevniških borbah se je Prešernova brigada umaknila na področje Žirovskega vrha.

Po akciji na Gorenjo vas je Prešernova brigada operirala osamljena in varovala ozemlje, ki ga je prej ščitila vsa XXXI. divizija. Zato ni mogla podvzemati večjih napadalnih akcij in se je morala omejiti le na zavarovanje in obrambo osvobojenega ozemlja. Januarja 1945 je sovražnik podvzel novo ofenzivo proti enotam IX. korpusa z namenom, da bi vdrl v središče osvobojenega ozemlja, v Cerkno in zaplenil skladišče materiala, ki so ga IX. korpusu z letali pošiljali zavezniki. V ogorčenih bitkah, ki so trajale do 12. februarja 1945 je sovražnik izčrpal svoje moči in se umaknil v postojanke. Sovražnikov načrt, da bi prodrl v Cerkno, se je izjalovil. 18. februarja so enote IX. korpusa prešle v protiofenzivo.

Februarja in marca se je brigada skupno z ostalimi enotami IX. korpusa uspešno branila na Primorskem. Neposredno pred veliko marčno sovražnikovo ofenzivo, ki je trajala do 8. aprila 1945, je Prešernova brigada likvidirala belogardiistično postojanko v Sv. Križu - Kališe.

Za časa velike sovražnikove ofenzive na Primorskem, so se enote Prešernove brigade pod najtežjimi pogoji ogorčeno branile. Kljub strahotnim udarcem, ki jih je sovražnik prizadejal partizanskim vrstam, je štab IX. korpusa ukazoval brigadam, naj se ne puste izriniti iz Primorske, kajti zavedal se je, da ga čakajo prav na tem ozemlju najvažnejše

naloge v zadnji fazi vojne, naloge s ciljem - osvoboditi Slovensko Primorje s Trstom, Tržičem in Gorico.

Po divjih bitkah, v katerih so borci Prešernove brigade skupaj z borci ostalih brigad pokazali izredno vzdržljivost, upornost, junaštvo in visoko zavest, po neskončnih naporih in preprekah, ki jim jih je postavljala umikajoči se sovražnik, so enote IX. korpusa zlomile sovražnikov odpor na Primorskem in osvobodile Gorico, Trst, Tržič in druge kraje Slovenskega Primorja.

Tako se je končala slavna borbena pot Prešernove brigade, pot, ki je posuta z nešteti grobovi najboljših sinov slovenskega ljudstva, pot, ki se je s ponosom spominjajo vsi svobodoljubni Gorenjci, bodisi tisti, ki so se neposredno borili na njej ali pa tisti, ki so kako drugače doprinesli njenemu zmagovitemu koncu. Prav ta velika povezanost gorenjskega ljudstva s svojo brigado, je dokaz svobodoljubnih teženj Gorenjcev, ki so s ponosom spremljali razvoj in uspehe Prešernove brigade in jo z največjim požrtvovanjem podpirali. To je dokaz, da gorenjsko ljudstvo zna ceniti in spoštovati svojo svobodo in da bi jo v potrebi znalo braniti pred slehernim napadalcem.

Kranj

P GORENJSKA

zgodovina

GORENJSKA v borbi /2

94 (497, 4-16) "1941/1945"

026316035

COBISS o

IZDAL SVET ZA ŠOLSTVO OLO KRANJ